

SİYASET, EKONOMİ ve YÖNETİM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

RESEARCH JOURNAL OF
POLITICS, ECONOMICS AND MANAGEMENT

Ekim 2017, Vol:5, Issue:4

October 2017, Cilt:5, Sayı:4

P-ISSN: 2147-6071

E-ISSN: 2147-7035

Journal homepage: www.siyasetekonomiyonetim.org

Kalkınma İşbirliğinde Etkinlik Arayışları ve Yeni Aktörler: Paradigma Dönüşümü *Search for Effectiveness in Development Cooperation and New Actors: Paradigm Transformation*

Doç. Dr. Murat ÖNDER

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi,
monder@ybu.edu.tr

Şevki Mert BARIŞ

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Doktora Programı Öğrencisi, smbaris@hotmail.com
DOI: <https://doi.org/10.25272/j.2147-7035.2017.5.4.02>

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Geliş 03 Ocak 2017
Düzeltilme Geliş 15 Mart 2017
Kabul 16 Mart 2017

Anahtar Kelimeler:

Kalkınma Yardımları, Kalkınma İşbirliği,
Etkinlik, Aktörler, Yönetişim

© 2017 PESA Tüm hakları saklıdır

ÖZET

Kalkınma yardımları, II. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası ekonomi-politik açılarından, sanayileşmiş zengin Batılı devletlerin önemli bir politika aracı olmuş; özellikle Soğuk Savaş döneminde yaşanan kutuplar arası mücadelede liberal blok ile sosyalist blok tarafından dünyanın geri kalan bölgelerinde üstünlük sağlama arayışlarında önemli ölçüde kullanılmıştır. Söz konusu yardımlar öte yandan, yardım yapılan ülkelerde kalkınma süreçlerine yeterli düzeyde katkı yapmadığı gibi bağımlı kılma, tek yönlü-dikey, şartlılık ve katılım ve uyum gibi sorunlar nedeniyle eleştirilmiştir. Bu amaçla düzenlenen yüksek düzeyli forumlarda bu soruna çözümler aranmış ve gelinen nokta itibarıyla, kalkınmanın yalnızca iktisadi bakış ve kamu finansmanı ile sağlanamayacağı; ayrıca özel sektör, sivil toplum ve diğer aktörlerin de sürece dahil edilmesi gibi yönetim felsefesinin kalkınmada işbirliğini etkinliğinin artırılması bağlamında bir paradigma dönüşümüne katkı sağladığı görülmüştür. Çalışmamızda, kalkınma yardımlarında etkinliğin artırılmasına yönelik düzenlenen söz konusu forumları ve sürece dahil olan yeni aktörlerin konumları ve bu dönüşüme etkisi değerlendirilmektedir.

ARTICLE INFO

Article History:

Received 03 January 2017
Received in revised form 15 March 2017
Accepted 16 March 2017

Keywords:

Development Assistance, Development Cooperation, Effectiveness, Actors, Governance

© 2017 PESA All rights reserved

ABSTRACT

Development assistance has been an important policy instrument of the industrialized, rich Western countries in respect of international political-economy since the end of II. World War; and largely employed both by the Liberal Block and the Socialist Block particularly in the bi-polar Cold War maneuvering to establish superiority in other regions of the World. The development assistances, on the other hand, has been criticized for the problems of creating dependency, one-sidedness, conditionality, and lack of participation and low adaptation as well as not contributing to the development processes adequately in the assistance recipient countries. The solutions for these problems were sought in high-level forums organized for this purpose, and it is understood that development cannot be achieved only through economic perspectives and public funding; As well as the involvement of the private sector, civil society and other actors in the development process in the context of governance philosophy, has contributed to a paradigm shift enhancing the effectiveness in development cooperation. In our study, the forums and the new actors involved in the development cooperation process in order to increase the effectiveness of development assistances and the impacts of this paradigm transformation were evaluated.

GİRİŞ

Küresel ekonomi-politik şartlar, insanların uzun zamandır süregelen ve marjinalleşmiş sorunlarına artık çözüm üretmekte zorlanmaktadır. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) tarafından hazırlanan eşitsizlik raporuna (OECD, 2015) göre, dünya gelirinin paylaşımında, dünya nüfusunun en zengin %10'unu oluşturanlar en yoksul %10'dan 9,6 kat fazla pay almaktadır. 1980'lerde 7 kat olan söz konusu oran, gelecek açısından da iyimser beklentiler sunmamaktadır. Makroekonomik açıdan bakıldığında, dünya nüfusunun %15'ini oluşturan 35 gelişmiş ekonomi, küresel gayrisafi gelirin %62'sini yaratmaktadır (Eğilmez, 2013).

Bu çerçevede, zengin ve yoksul ülkeler arasındaki ekonomik farklılıkları azaltmak ve kalkınma düzeylerini yakınlaştırmak için çeşitli araçlara başvurulmaktadır. Bu araçlardan birisi de kalkınma işbirliği faaliyetleridir. II. Dünya Savaşı'nın ardından, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarafından savaş sonrası dönemde, ekonomik ve sosyal açıdan kendilerini iyileştirmeleri için Avrupa ülkelerine yönelik başlatılan kalkınma yardımı akımları, Soğuk Savaş yıllarındaki iki kutup arasındaki mücadelenin de bir aracı olmuştur. ABD'nin başını çektiği sanayileşmiş/gelişmiş kuzeyli devletlerce oluşturulan geleneksel yardım paradigmasına karşı, gelişmekte olan ülkeler de Güney-Güney İşbirliği kavramı altında kendi paradigmalarını geliştirmişlerdir.

Ancak aktarılan milyarlarca dolara rağmen, ülkeler arasındaki gelişmişlik makasının kapandığı, diğer bir ifadeyle, kalkınma yardımlarının başarılı olduğu söylenemez. Bu durumun birçok nedeni olmakla birlikte ilk anda izlenen neo-liberal yaklaşımlar çerçevesinde yapısal düzenleme dinamikleri ve koşullu ya da bağlı kalkınma yardımlarının zengin ve yoksul ülkeler arasındaki eşitsiz ve baskıcı ilişkileri yansıtan ve sürekli yeniden üreten bir araç olarak kullanılması olduğu söylenebilir. Bir diğer neden olarak da, yoksul ülkeleri spekülative finansal akımlara karşı savunmasız bırakan ve deendüstriyalizasyona sebep olan açık kapı ticareti ve yatırım rejimlerini içeren yerel ekonomiyi yıkıcı uygulamaların zorunlu kılınması ile yardımların yoksul ülkeleri sürekli bir biçimde zayıflığa ve savunmasızlığa mahkûm eden ilksel mal ihracatı ile kolonyal dönem kalkınmasına geri itiyor olması söylenebilir (Venugopal, 2015).

Bunlara ek olarak, 1960'lı yıllardan beri küresel kalkınmanın karşılaştığı koordinasyon eksikliği, aşırı iddialı hedefler, gerçekçi olmayan zaman hedeflemeleri, bütçe sorunları ve siyasi müdahaleler, yardımların istenen düzeyde etkin olmasını engellemiştir. Bu kapsamda, yardımlarda etkinlik kavramı 2003 yılından itibaren küresel düzeyde ele alınmaya başlanmıştır. Kalkınmanın yalnızca iktisadi bakış ve kamu finansmanı ile sağlanamayacağı; ayrıca özel sektör, sivil toplum ve diğer aktörlerin de sürece dahil edilmesi gibi yönetim felsefesinin (Ayhan ve Önder, 2017) kalkınmada işbirliğinin etkinliğinin artırılması bağlamında bir paradigma dönüşümünden bahsetmek mümkündür. Bu çalışma, kalkınma yardımlarında etkinliğin artırılmasına yönelik düzenlenen söz konusu forumları ve sürece dahil olan yeni aktörlerin konumları ve bu dönüşüme etkisini değerlendirmektedir. Bu doğrultuda kalkınma işbirliğinin yeniden tasarlanması, derinleştirilmesi ve genişletilmesi amacıyla düzenlenen dört toplantı, uluslararası kalkınma gündeminde belirleyici olmuştur. Bunlar 2003'te Roma, 2005'te Paris, 2008'de Akra ve 2011'de Busan'da toplanan Yüksek Düzeyli Forum'lardır.

1. Yardımlarda Etkinlik

Etkinlik kavramı, yönetim bilimlerinde performans değerlendirme amaçlı kullanılan bir kavramdır. Yapılan işin yararı ve bu süreçte kullanılan kaynakların ne kadar "iyi" yönetildiği de bu kapsamda değerlendirilen bir ölçüttür. Yardımlarda etkinlik ise, Binyıl Kalkınma Hedefleri'ne [BKH'ler] ulaşmaya yardımcı olması, insan hayatına katkı sunması ve yoksulluğu azaltmak için kalkınma yardımlarından en üst düzeyde fayda sağlanması olarak ifade edilmektedir. Yardımların etkinliği hakkındaki tartışma, yardımları etkisizleştiren donör yaklaşımlarındaki yetersiz yöntemlerden ve farklılıklardan kaynaklanan sorunlara bir tepki olarak ortaya çıkmıştır.

Yardımlardan en iyi verimi alabilmek amacıyla yüksek düzeyli forumlarda yapılan görüşmeler, 2011 yılında 100'ü aşkın ülke tarafından imzalanan Busan Ortaklık Anlaşması'na zemin hazırlamıştır. Bu ilkelerin formüle edilmesi, Binyıl Kalkınma Hedefleri'nde belirtilen iddialı hedeflerin karşılanması için çabaların artırılmasının yanı sıra yardımların neden herkesin görmek istediği kalkınma sonuçlarını

üretmediğinin anlaşılması ihtiyacını doğurmuştur (OECD, 2015). Bir anlamda yardımların çözümlerin bir parçası olarak görüldüğünü ifade etmek ne kadar doğruysa, aynı zamanda sorunların da bir parçası olduğunu söylemek yanlış değildir. Çünkü, niteliksiz –günü kurtarmak için yapılan- yardımlar, bazı durumlarda istenen kalkınma sonuçlarına ulaşılmasını engelleyebilmektedir. Bu bağlamda ortaya çıkan yardımlarda etkinlik gündemi, 24-25 Şubat 2003 tarihlerinde “uyumlaştırma” temasıyla toplanan Roma Yüksek Düzeyli Forumu ile başlamıştır.

1.1. Roma Yüksek Düzeyli Forumu

Roma’da toplanan forumun amacı, farklı yardım kuruluşlarının üzerinde uzlaşmış operasyonel ilkelerini ve ortak ülkelerdeki ulusal sistemleri uyumlaştırmak olmuştur. Forum sonunda, çok taraflı ve iki taraflı donörler ile alıcı ülke temsilcileri tarafından kabul edilen Roma Deklarasyonu’nda, alıcı ülkelerin konumu kendi ihtiyaçlarının ve önceliklerinin karşılanması bağlamında donör ülkelerle birlikte vurgulanmıştır (Nallari vd., 2011).

Bu amaçla, öncelik alanları taraf aktörlerce şu şekilde belirlenmiştir: Yapılan kalkınma yardımlarını ortak ülkenin öncelikleri ile (yoksullukla mücadele stratejileri ve benzer yaklaşımlar da dahil olmak üzere) uyumlu kılmak ve ülke zemininde bu uyumlaştırma faaliyetlerinin benimsenmesini sağlamak; uygun olduğu ölçüde uyumluluğu kolaylaştırmak için ülkelerin ve kurumların prosedür ve politikalarını değiştirici yönleri tanımlamak ve incelemek; raporlama, inceleme vb. donör faaliyetlerini sadeleştirilmek ve donör faaliyetlerinin ülke düzeyinde ortak işbirliği aracılığı ile çalışmalara yoğunlaştırmak, bununla birlikte proje ve programların daha etkin ve yararlı kullanılmasına yönelik olarak ülkelerde personel esnekliğini artırmak. Deklarasyon’da ayrıca, kalkınma işbirliğini uyumlaştırıcı açık ve gözlenebilir öneriler ortaya koymak üzere, donör topluluğu ile ülke temelli eylem planları tasarlamak için ortak ülkelerin teşvik edilmesine vurgu yapılmıştır (OECD, 2003).

1.2. Paris Yüksek Düzeyli Forumu

Yardımların Etkinliği Hakkında İkinci Yüksek Düzeyli Forum, 28 Şubat-2 Mart 2005 tarihleri arasında Fransa’nın başkenti Paris’te gerçekleştirilmiştir. Forum’un sonunda ilan edilen Paris Deklarasyonu’nun ana teması ise gelişmekte olan ülkelerdeki ortaklıkların teşviki yoluyla reformların hızlandırılmasına yönelik bağlılık olarak ifade edilmiştir. Katılımcılar, 56 ortaklık taahhüdü çerçevesinde yardımları daha etkin kılacak 5 ilke tespit etmişlerdir. Bu ilkeler; (1) gelişmekte olan ülkelerde yoksulluğun azaltılması, kurumsal yapıların güçlendirilmesi ve yolsuzlukla mücadele konularında kendi stratejilerini benimsemeleri anlamına gelen “sahiplilik”; (2) donör ülkelerin üzerinde anlaşılabilir hedefleri destekleyecek şekilde hareket etmesi ve yerel sistemleri sürece dahil etmesi anlamına gelen “ortak tutum”; (3) donör ülkelerin yardımlarda mükerrerliğin önüne geçilmesi için koordinasyon sağlanması, süreci sadeleştirilmesi ve bilgi paylaşması anlamına gelen “uyumlaştırma”; (4) gelişmekte olan ülkeler ile donörlerin kalkınma faaliyetlerinin sonuçlarını değerlendirmesi anlamına gelen “kalkınma sonuçları”; ve (5) donörler ile ortakların kalkınma faaliyetlerinin sonuçları bağlamında birbirlerine karşı şeffaf olması anlamına gelen “karşılıklı hesap verilebilirlik” olarak ilan edilmiştir (OECD, 2005).

Bu ilkelerin uygulanması ile Paris Deklarasyonu’nu kabul eden ülke ve kuruluşlar, yardımların etkinliğinin geliştirilmesinde yıllardır kalkınmayı engelleyen sorunların önüne geçilmesine yönelik en somut adımı atmışlardır. Diğer taraftan, yeni fon kaynaklarının ortaya çıkması ve farklı donörlerin yardım mimarisinde yer almaya başlaması ile birlikte çalışmanın önemi üzerinde durulmuştur (OECD, 2005). Paris Deklarasyonu’nun şeffaflık vurgusu yardım akımlarındaki verilerin niteliği ve kullanılabilirliği hakkında önemli gelişmelere yol açmıştır. Bunun sonucunda, donör ve gelişmekte olan ülkelerdeki seçmenler, kaynakların kullanımı hakkında giderek daha fazla bilgi sahibi olmuş; yöneticiler ise, neye ihtiyaçları olduğunu daha iyi tanımlayarak kaynakların boşa harcanmasını önlemenin önemini vurgulamıştır (OECD, 2011).

Bütün bu verilerin ışığında, Paris Deklarasyonu’nun kalkınma gündemini önceki anlaşmalardan ve 2003 Roma Forumu’ndan daha ileri bir seviyeye taşıdığı söylenebilir. Her şeyden önce, Paris Deklarasyonu üzerinde, 91 donör ve ortak ülke, sivil toplum ve özel sektör temsilcilerinin katılımı ile oldukça geniş bir zeminde uzlaşma sağlanmıştır. Bunun yanı sıra, Forum öncesinde Asya, Latin

Amerika, Afrika ve Orta Doğu'da düzenlenen bölgesel atölye çalışmaları ile önemli bir hazırlık dönemi geçirilmiştir. Ayrıca; katılımcılar, 12 gösterge yardımıyla yardımların etkinliğini değerlendirme noktasında taahhütte bulunmuşlardır. Bir diğer önemli gelişme ise, hesap verilebilirlik mekanizmalarının zayıflığı ile ilgili olmuştur. Hem kuzey hem de güney ülkelerindeki vatandaşların, yardımlara ilişkin sağlıklı bilgilerden yoksun olması nedeniyle, hem donör hem de ortak ülkelerdeki hesap verilebilirlik mekanizmalarının güçlendirilmesine ihtiyaç duyulmuş ve bu amaçla Paris Deklarasyonu'nda uzlaşa sağlanmıştır (OECD, 2006).

Ancak, 2008 yılında hazırlanan değerlendirme raporuna göre, Paris Deklarasyonu'ndaki taahhütlerin yalnızca birisinde -teknik yardımların koordinasyonu ve uyumu- başarı sağlandığı görülmüş ve bu da kalkınma kamuoyunda hayal kırıklığı yaratmıştır. Diğer taraftan, yardımlardan yararlanan ülkelerin donör ülkelerden daha fazla ilerleme kaydettiği ve donörlerin davranışlarının istenen düzeyde etki yapmadığı görülmüştür. Bunun yanı sıra, yardım etkinliğinin özellikle kırılgan devletler, düşük gelirli ülkeler ve az yardım alan ülkelerde düşük olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (BM, 2010).

Açıkçası, Paris Deklarasyonu'nun, yardımların niteliğini geliştirici ve kalkınma üzerindeki etkisine yönelik genel ilkelerden öte, pratik ve eylem odaklı bir yol haritası sunduğu kabul edilebilir. Aynı zamanda, donör ülkelerin gelişen ve farklılaşan fon kaynakları ve yeni donör ülkelerin giderek önemli oyuncular haline gelmesi ve kalkınma işbirliği sürecindeki hızlı değişim de Paris Deklarasyonu'nda dikkate alınmıştır.

1.3. Akra Yüksek Düzeyli Forumu

2-4 Eylül 2008 tarihleri arasında Gana'nın başkenti Akra'da Üçüncü Yüksek Düzeyli Forum sonunda kabul edilen Akra Eylem Planı ile, yardımların yönetiminde ortak ülkelerin kapasitelerinin güçlendirilmesi, resmi kalkınma yardımlarında (RKY) hesap verilebilirlik ve şeffaflığın geliştirilmesi, şartlılığın azaltılması ve öngörülebilirliğin artırılmasına yönelik önlemler kabul edilmiştir (Bartenev ve Glazunova, 2013).

Bu doğrultuda, donör ülkelerin ortak ülkelere yönelik planladıkları faaliyetler için 3 ile 5 yıl arasındaki zaman dilimlerinde bilgi vererek öngörülebilirliğin artırılmasına vurgu yapılmıştır. Diğer taraftan, yardımların aktarımında donör ülkelerin yanı sıra ortak ülkelerin prosedürlerinin kullanılmasının daha yararlı olacağı genel olarak kabul edilmiştir. Ayrıca, donör ülkelerin yapmış oldukları yardımlar üzerinde herhangi bir koşul koymayıp; bir başka ifade ile yardımları şarta bağlamayıp, yardımların yönetimini alıcı ülkeye bırakması ve alıcı ülkenin kendi iç dinamiklerine göre yardımı kullanmasının yardımları daha etkin kılacağı fikri üzerinde yoğunlaşmıştır (OECD, 2008).

Ayrıca, Paris Deklarasyonu'nun ardından ihtiyaç duyulan uygulamaları yavaşlatan koşullara dikkat çekilmiş ve bazı öneriler de getirilmiştir. Bu amaçla, ortak ülkelerdeki parlamentolar ve sivil toplum kuruluşları ile yardım kullanımı açısından ilişkilerin derinleştirilmesi ve bu sayede Paris Deklarasyonu'nda büyük önem atfedilen "sahiplilik" kavramının somutlaştırılmasının önemi vurgulanmıştır.

Yardımların parçalanmasının önüne geçilmesi için de yeni önlemler benimsenmiştir. Bu amaçla, donör ülkenin gelişmekte olan ülkenin kalkınma çalışmalarında ulusal ve bölgesel düzeyde azami role sahip olması; iş paylaşımının ve yeni temin kanalları açılmasının gelişmekte olan her ülkede sonuç vermemesinden hareketle, donör ülkenin de ortak ülkenin kalkınma önceliklerine saygı göstermesinin önemi vurgulanmıştır. Yine OECD çatısı altında ortak ülkelerle birlikte çalışılarak süreçte koordinasyon sağlanması öngörülmüş; yetersiz yardım alan ülkelerin daha fazla yardım alabilmeleri için ihtiyaç duyulan çözümler üzerinde çalışılması kararlaştırılmıştır (OECD, 2008). Akra Gündemi ayrıca, yardım etkinliğinin sağlanmasında zorluk çekilen özellikle kırılgan devletler ve çatışma sonrası ülkelere odaklanmış; donörlerin bu durumlarda devlet inşasına katkı sağlaması gerektiğini belirtmiş; ayrıca, sivil toplum kuruluşlarının kalkınmadaki rolünü açıkça tanımıştır (Dicke, 2012).

1.4. Busan Yüksek Düzeyli Forumu

Gerek Paris gerekse Akra Forumlarının kalkınma işbirliği mimarisinin oluşum sürecine önemli bir ivme kazandırdığı açıktır. Ancak sağlanan bu ivmenin kaybedilmemesi ve gelecek süreçlere aktarılması

amacıyla, kalkınma işbirliğinin aktörleri çalışmalara devam etmiş ve bu amaçla Güney Kore'nin Busan şehrinde 29 Kasım-1 Aralık 2011 tarihleri arasında, farklı jeopolitik çeşitliği ve kalkınma işbirliği alanındaki değişimleri yansıtan birçok uzmanın katılımı ile Dördüncü Yüksek Düzeyli Forum gerçekleştirilmiştir.

Busan buluşması, 2008'deki Akra Forumu'nun ardından geçen üç yılda yardım etkinliği uygulamaları ve ilkelerini derinleştirmek, pekiştirmek ve hızlandırmak için neler yapılması gerektiği konusunda fikir paylaşımları temelinde gerçekleştirilmiştir. 2011 yılına kadar küresel ekonomik krizin etkileri, Avro bölgesinde yaşanan sorunlar, gelişmekte olan güçlerin devam eden büyümeleri ve yardım alan ülkelerin artan görünürlüğü bahsedilen değişim dönemini etkilemiştir (Mawdsley, 2014). Bu dönemde, geleneksel yardımların hedefi ve yönelimi hakkındaki kararların kuzeyden güneye olduğu Batılı yardım modelinin dışında, gelişmekte olan ülkelerin Çin, Hindistan, Brezilya gibi zenginleşen güneyli devletler ile işbirliği faaliyetleri artmıştır.

OECD üyeleri tarafından uzun yıllar göz ardı edilen "Güney-Güney İşbirliği", gelişmekte olan birçok ülkede faaliyetlerini artırmış ve güneyli donörlerin katılımı olmadan kalkınma işbirliği hakkındaki tartışmaların eksik kaldığı kabul edilmiştir (Oxfam, 2012). Bu doğrultuda ortaya çıkan sonuç belgesinde de, özellikle Güney-Güney İşbirliği ve Üçgen İşbirliği faaliyetleri ile sivil toplum ve özel sektörün sürdürülebilir kalkınma üzerindeki olumlu etkileri vurgulanmıştır. Ayrıca, önceki üç forumda görüşülen ve uzlaşılan ilkeler üzerinde kararlılık ifade edilmiş ve bu kapsamda şu prensipler etkin kalkınma işbirliğinin temelini oluşturmuştur: Gelişmekte olan ülkelerin kalkınma önceliklerini sahiplenmesi, sonuçlara odaklanma, kapsayıcı kalkınma ortaklıkları ile şeffaflık ve karşılıklı hesap verilebilirlik (UNDP, 2011).

Sonuç belgesinde ise kalkınma için uluslararası yardımda Güney-Güney İşbirliği'nin artan rolü tanınmış; kalkınma işbirliği içindeki yeni uygulamalar övgüyle karşılanmış ve Etkin Kalkınma İşbirliği için Küresel Ortaklık'ın oluşturulması önerilmiştir (Esteves vd., 2011). Ancak, Paris Deklarasyonu ile karşılaştırıldığında, Busan'da zaman odaklı fazla taahhüt olmaması, bunun yerine kırılğan devletler ve güneyli ortaklar için gönüllülük zemininde esnek mekanizmalar olması, ileriye yönelik daha iyimser beklentiler yaratmıştır (Martini vd., 2012).

Yardımların sonuç vermediğine dair eleştiriler karşısında, Busan Forumu'nda RKY'nin eğer hatalardan gerekli dersler alınıp daha fazla etkinlik sağlanabildiği takdirde kalkınma için ana araç olduğu fikri yeniden kabul edilmiştir (Kharas vd., 2011). Bu kapsamda Forum'un en önemli sonucu, Etkin Kalkınma İşbirliği için Küresel Ortaklık'ın kurulması olmuştur. Yeni bir anlayışı içeren bu oluşumda, Güney-Güney İşbirliği'nin önemi vurgulanmış, özel sektör katkılarının giderek artan profili oluşuma dahil edilmiş ve sivil toplumun önemi hakkında oldukça olumlu bir dil kullanılmıştır. Hatta Sonuç Belgesi'nde geniş kapsamlı bir Kalkınma Etkinliği için Sivil Toplum Ortaklığı'na vurgu yapılmış ve sivil toplum temsilcileri tam ve eşit katılımcılar olarak tanınmışlardır (Shankland ve Constantine, 2014).

Bununla birlikte, Sonuç Bildirgesi'nin kabul süreci sancılı olmuştur. Özellikle Çin'in sonuç bildirgesini imzalamayı reddetmesiyle bir anda tüm kazanımların boşa gitmesi tehlikesinin belirdiği Busan Zirvesi'nde önemli bir sorun da su yüzüne çıkmıştır (Klingebiel ve Leiderer, 2011). Çünkü Çin, Hindistan ve Brezilya gibi Güney-Güney İşbirliği'nin aktörleri kalkınma kavramına kendilerine özgü biçimde, daha farklı yaklaşmış ve Güney-Güney İşbirliği'nin geleneksel Kuzey-Güney yardımından daha farklı olduğu konusunda ısrar etmişlerdir. Güney-Güney yaklaşımının, karşılıklı güven ve yarara dayandığı; esnek ve şartsız olduğu vurgulanmıştır. Buna karşılık Kuzey-Güney yaklaşımının öne sürdüğü yardım kavramının ise tek yönlü bir transferi ifade ettiğinin altı çizilmiştir. Bu nedenle, yardım kavramını Güney-Güney İşbirliği ile uyumlu görmemişlerdir. Geleneksel donörler ise Güney-Güney İşbirliği'nin özgünlüğünü kabul ederek; benzerliklerin olduğunu da ifade etmiş ve yardım olarak ifade edilmese bile kalkınma işbirliğinin bir şekli olduğunu vurgulamışlardır (Fraeters, 2011).

Bu açıdan bakıldığında birçok insan Çin, Hindistan ve Brezilya'nın sonuç belgesini onaylamasına şaşırmıştır. Çünkü bu ülkeler bir taraftan hala yardım alıyor bir taraftan da donör olarak adlandırılmayı

istememekle birlikte, Güney-Güney İşbirliği çerçevesinde yoksul ülkelere yardım sağlıyorlardı (Barder, 2011a).

Brezilya'nın kilit rol oynadığı ve Kalkınma Yardımları Komitesi (DAC) dışı donörlerin somut taahhütler vermesinden kaçındığı bir maddenin eklendiği son dakika görüşmelerinin ardından Çin, Hindistan ve Brezilya "yeni küresel ortaklık" etrafında sivil toplum temsilcilerini de dahil ederek daha yakın çalışılması fikrini kabul etmişlerdir. Bu uzlaşıda, Afrika ülkelerinin rolünü de vurgulamak gerekir. Çünkü Afrika ülkeleri kalkınma süreçlerinde Çin desteğini kaybetmeksizin tüm uluslararası ortaklarla birlikte çalışmak istemişlerdir (Glennie, 2011a). Bununla birlikte, 35 maddesi kabul edilen Busan Sonuç Belgesi'nin, üzerinde tartışılan ve güneyli donörlerin ısrar ettiği 2. Madde bir anlamda etkisini yitirdiği söylenebilir. Çünkü bu madde ile herhangi bir hükümete sonuç belgesini, ulusal ve uluslararası karar sürecinde referans noktası olarak gönüllü olarak kabul ya da reddetme imkanı verilmiştir (Van Hoffen, 2011).

Bu feragat ile güneyli donörler kendilerini belirli bir taahhülle bağlamamıştır. Yine kırılgan ülkelerde meşru politikalar, adalet, güvenlik, ekonomik kurumlar ve hizmetler üzerine odaklanması kabul edilmiş; şeffaflık konusunda ve yardım sisteminin yönetişimi hakkında çalışmalar yapılmıştır. Ayrıca Afrikalı katılımcıların yoğun talebi ile, yardım dışı politikalar geliştirilmesi ve kalkınmaya hizmet edecek politikalar oluşturulması; bu anlamda yardım etkinliğinden kalkınma etkinliğine geçişe vurgu yapılmıştır. Bununla da uyumlu olarak, özel sektörün kalkınma sürecindeki rolü üzerine taraflarca görüşmeler yapılmış; ancak, gelişmekte olan ülkelere özel sektör temsilcilerinin bu görüşmelerde yer almaması da önemli bir eksiklik olarak dikkat çekmiştir (Barder, 2011b).

Bütün bunların bir sonucu olarak, Busan Sonuç Belgesi'nin özüne inildiğinde, kalkınma yardımlarında kesin bir paradigma değişikliğini yansıttığı söylenebilir. Belge'de "Yardımların Etkinliği" kavramı yerini "Kalkınma Etkinliği"ne bırakmış; güneyli devletlerin sürece katılımları pratik açıdan belirsiz olsa da sağlanmış, devlet ve devlet dışı aktörler arasında işbirliğinin önemi ve donörler ile yardım alanlar arasındaki ortaklığın güçlendirilmesine duyulan ihtiyaç yansıtılmıştır (Bartenev ve Glazunova, 2013).

2. Yardım Etkinliğinden Kalkınma Etkinliğine Geçiş: Paradigma Değişiyor mu?

Busan'da kabul edilen yardım etkinliğinden kalkınma etkinliğine geçiş süreci temel olarak yoksulluğun önüne geçebilmek için yalnızca yardımlara odaklanmadan kaçınılması ve ticaret ile yatırım gibi yeni politika hedeflerinin kalkınma üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesi olarak ifade edilebilir (Ryder, 2013). Bununla birlikte, yardım etkinliğinin anlamı üzerinde büyük bir fikir birliği bulunurken, aynı şeyi kalkınma etkinliği ve kalkınma politikaları üzerinde etkileri bağlamında söylemek kolay değildir. Çünkü kalkınma etkinliği farklı kapsamlarda, farklı aktörler tarafından farklı şekillerde kullanılmaktadır. Bu kullanımlar temelde kurumsal etkinlik, uyum, yardımlardan elde edilen kalkınma sonuçları ve genel kalkınma sonuçları olarak gruplandırılabilir (Kindornay ve Morton, 2009).

Kalkınma işbirliğinde etkinliğin güçlendirilmesi ve kalkınma için azami etkinin sağlanmasını amaçlayan devletleri, iki taraflı ve çok taraflı kuruluşları, sivil toplumu, parlamenterleri ve özel sektörü bir araya getiren Küresel Ortaklık, bu çok çeşitli yapısı aracılığı ile tüm paydaşlar arasında rehberlik, bilgi paylaşımı, uyum ve işbirliğini hedeflemektedir (Ayhan ve Önder, 2015). Bu anlamda 2015 Sonrası Kalkınma Gündemi için Busan İlkeleri olarak ifade edilen sahiplenme, sonuç odaklılık, kapsayıcılık ve şeffaflık temelinde somut sonuçlar elde edilmesi için küresel bir mekanizma sunmaktadır (Effective Development Cooperation, 2015).

Bununla bağlantılı olarak Busan'da geleneksel kalkınma işbirliği mimarisinin ve DAC'ın yardımların etkinliğine yönelik işlevselliğinin eleştirilmesi, sonraki süreçte yaşanacak dönüşüm açısından da önemlidir. Çünkü DAC, kendi üyeliğinin ötesinde meşruiyetinin olmadığını ve daha geniş kapsamlı bir ortaklığı desteklemek için farklı bir yönetim yapısına ihtiyaç duyulduğunu ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı da (UNDP) yeni Küresel Ortaklık'a sekretarya hizmeti sağlamayı kabul etmiştir. Bu destekle, DAC dışında kalan ülkeler de, yeni ortaklıkta tamamen ve daha eşit biçimde temsil edilme fırsatı bulmuşlardır (Kharas, 2012).

Sonuç olarak, uluslararası kalkınma işbirliği sürecinde özellikle güney ülkeleri arasında eşit ortaklık ve karşılıklı yararın hakim olduğu yatay ilişkiler, artan oranda dikey ilişkilerin yerini almaya başlamıştır (Besharati, 2013). Küresel Ortaklık'ın başarısı da, paydaşların yönetim mekanizmalarında hem kapsayıcılık ve temsil açısından hem de karar süreçlerinde ve sonuçları etkilemede ne ölçüde pay sahibi olabileceğine bağlı gözükmektedir (Samy ve Kindornay, tarihsiz). Bu anlamda, Küresel Ortaklık Yönlendirme Komitesi'nin oldukça kapsayıcı olduğu ifade edilebilir. Bakanlar düzeyindeki buluşmaları hazırlayan ve yılda iki ya da üç kez bir araya gelen Yönlendirme Komitesi'nin çalışmaları, tüm üyelerle istişare halinde şeffaf bir biçimde yürütülmektedir. Yirmi dört üyeden oluşan Komite'nin 6 temsilcisi kalkınma işbirliğinin alıcısı ülkelere, 2'si hem alıcı hem de sağlayıcı ülkelere, 3'ü yalnız sağlayıcı ülkelere, 2'si sivil toplum paydaşlarından seçilmekte; geri kalan 11 temsilci ise donörler, özel sektör paydaşları, parlamenterler, yerel yönetimler, vakıflar, çok taraflı kalkınma bankaları, UNDP ve OECD'yi temsil etmektedir (Effective Development Cooperation, 2015). Yönlendirme Komitesi'nin Yüksek Düzeyli Forum'un gündeminin oluşturulmasında önemli bir rehberlik yapması beklenmekte; toplantı hazırlıklarıyla ilgili ilerlemeleri değerlendirmesi, tarafların önceliklerini paylaşması ve daha geniş taraflara ulaşılması, toplantı bütçesinin belirlenmesi vb. görevleri bulunmaktadır.

Busan Forumu'nda kalkınma işbirliğinin tüm taraflarını bir araya getirme amacı ile oluşturulan Etkin Kalkınma İşbirliği için Küresel Ortaklık'ın ilk yüksek düzeyli forumu, Nisan 2014'te Meksika'nın başkenti Meksiko'da gerçekleştirilmiştir (Jones, 2014).

Bin beş yüzden fazla delegenin katıldığı Forum sonunda "2015 Sonrası Kapsamlı Kalkınma Gündemi'nin İnşa Edilmesi"ne yönelik bildiri kabul edilmiştir. Kapsamlı kalkınma, iç kaynakların mobilizasyonu, Güney-Güney İşbirliği, orta gelirli ülkeler ve özel sektörle birlikte çalışma yapılması gibi beş başlık etrafında hazırlanmış olmakla birlikte Forum'da, Küresel Ortaklık'ın 2015 Sonrası Gündem'e ve kalkınma çerçevesinin genişletilmesine ilişkin çalışmalarda rolü kapsamında beklenen sonuçlara ulaşıldığını söylemek pek doğru olmayacaktır (Craviotto, 2014).

Bildiri bağlamında gerçek ve sürdürülebilir bir kalkınma işbirliği için sonuçlara odaklanma, daha şeffaf ve kapsayıcı bir sürecin yürütülmesi, iç kaynakların mobilizasyonu açısından vergi ve kalkınma ilişkisinin güçlendirilerek hiçbir ülkenin bir diğerinin kaynaklarına bağlı kalmaması, dünyanın en yoksullarının %75'ini barındıran orta gelirli ülkelerde eşitsizliği azaltıcı sürdürülebilir kalkınma faaliyetlerine hız verilmesi, Güney-Güney ve Üçgen İşbirliği aracılığı ile ülkeler arasında bilgi paylaşımlarının artırılarak gelişmekte olan ülkelere karşılıklı öğrenme süreçlerinin kalkınmayı hızlandıracağı ifade edilmiştir (Effective Development Cooperation, 2015).

Diğer yandan, Çin ve Hindistan Meksiko'da yer almamıştır. Bu iki ülkenin yanı sıra, üçüncü güneyli büyük donör olan Brezilya ise Meksiko'ya gelmekle birlikte, Küresel Ortaklık'ın bir parçası olmadığını açıkça ifade etmiştir. Bu durum, OECD önderliğinde Kuzey-Güney sağlayıcıları ve Güney-Güney ortaklarının, önde gelen küresel sorunları ve muhtemel ortak sorunları çözmek için küresel bir platform oluşturulması çabalarına zarar vermiştir (Development and Cooperation, 2014).

Aslında Meksiko öncesinde yaşanan sürece bakıldığında, ortaya çıkan bu durum şaşırtıcı değildir. Örneğin Brezilya, Çin ve Hindistan "faal gözlemci" olarak sürece katılmış ama ortaklığın nasıl gelişeceğine ilişkin daha az ilgi gösterilir olduğunda, grubun toplantılarına giderek daha az katılmaya başlamışlardır. Öte yandan Brezilya, Çin, Hindistan, Meksika ve Güney Afrika'ya Yönlendirme Komitesi'nde bir Eş-Başkanlık ve kalkınma işbirliğinin sağlayıcıları ile alıcılarını temsil etmeleri önerilmiştir. Ancak bu ülkelerin hiçbiri Komite'ye dahil olmamıştır. Yerlerine Endonezya ve Peru eş-başkanlık ve temsilcilik konumunu üstlenmişlerdir (Assunção ve Esteves, 2014). Bu anlamda, bu üç güneyli ülkenin Meksiko'da Küresel Ortaklık'tan çekilmesi üzerine, Busan'da ulaşılan ortaklığın arzu edilen kapsayıcılığı bir hayal olarak kalmıştır (Development and Cooperation, 2014).

Sonuç olarak, Meksiko'da yaşanan en büyük sorun, güneyli devletlerin sonuç bildirgesinde Güney-Güney İşbirliği'nin bağımsızlığını yeterince yansıtılmadığı gerekçesi ile eleştirmesi ve bu süreci OECD-DAC hâkimiyeti altında görmesi; bu nedenle OECD-DAC dışında kalan aktörler tarafından sürecin meşruiyetinin sahiplenilmemesi olmuştur. Bu nedenlerle önümüzdeki yıllarda Küresel Ortaklık'ın geleceği merak konusudur.

3. Etkin Kalkınma İşbirliğinin Çeşitlenen Aktörleri

Şüphesiz ki, uluslararası kalkınma gündeminde yaşanan bu gelişmeler ışığında Küresel Ortaklık'ı oluşturan aktörlere daha yakından bakmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu anlamda uluslararası sistem içinde geleneksel donörlerin, tüm donörler arasında merkezi bir yere sahip olduğunu ve uluslararası kalkınma işbirliği alanında gündem belirleyici durumunda olmalarından ötürü onlarla başlamak daha doğru olacaktır.

3.1. Geleneksel Donörler

DAC çatısı altında bir araya gelen bu ülkeler, jeopolitik açıdan Batılı olmakla birlikte Sovyet nüfuzu altındaki ülkelere ve Doğu bloku ülkelere yardım sağlayarak kalkınma işbirliği faaliyetlerine başlamışlardır (Bartenev ve Glazunova, 2013). Bununla birlikte, DAC üyelerinin bütünüyle homojen bir grup olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. Bu ülkeler arasında özellikle yardım düzeyleri, modaliteleri ve nitelikleri bakımından büyük farklılıklar vardır. Ancak yine de, temel olarak aynı standartları ve kalkınma yardımı olarak benzer kavramları paylaşmaları nedeniyle, DAC üyelerini geleneksel donörler olarak ele almak uygun bir sınıflandırma olacaktır (Walz ve Ramachandran, 2011).

Kalkınma yardımlarını karşılıksız bir hayır işinin ötesinde dış politikanın bir parçası olarak gören sanayileşmiş Batılı ülkeler, gelişmekte olan ülkelere yönelik yardım akımlarını uzun yıllar boyunca DAC aracılığıyla yönetmiştir. Buna karşılık, sömürgecilik sonrası dünyadan oldukça etkilenen OECD'nin yardım mimarisinin artık dünyanın geri kalanının ihtiyaçları karşısında çözüm bulmakta zorlandığına dair eleştiriler artmış ve Paris süreci gibi arayışlar başlamıştır. Ne var ki yardım gündeminin daha fazla alıcı odaklı bir hale gelmesi ile yardım stratejileri de artan biçimde alıcı ülkeler tarafından şekillendirilmeye başlanmıştır (Glennie, 2011b). Bu kapsamda iklim değişikliği ve güvenlik gibi küresel sorunlar karşısında artan farkındalık ve yeni işbirliği şekillerini de içine alarak farklılaşan küresel yardım mimarisi, kalkınma işbirliği politikalarını da önemli ölçüde etkilemiştir (Heiner vd., 2014). Gelişen büyük ekonomilerin süreçte aldığı marjinal konumun da etkisiyle Küresel Ortaklık, DAC ve kuzeyli kalkınma işbirliği paradigmasının hakim gözüktüğü bir felsefeye sahiptir. Bu nedenle de, geleneksel donörlerin oluşturduğu DAC mirasının güçlü ve zayıf yanlarını taşımaya devam etmektedir (Besharati, 2013).

3.2. Yükselen Donörler

Bir diğer grubu oluşturan yükselen donörler ise kavram olarak aslında geleneksel donörler dışında kalan aktörleri tanımlamak için kullanılmaktadır. Geniş anlamıyla ise, hem devlet hem de STK ve özel girişimler gibi devlet dışında kalan aktörleri kapsamaktadır (Bartenev ve Glazunova, 2013). Geleneksel donörlerin aksine oldukça heterojen bir grubu oluşturan yükselen donörler, kendi içlerinde de politik ve ekonomik amaçları, uluslararası politikaları ve yardım yöntemleri açısından büyük farklılıklar taşımaktadır. Bu bağlamda, tek ortak noktalarının DAC üyesi olmamak olduğu söylenebilir. Bu nedenle, bu donörler için daha homojen alt gruplandırmaya ihtiyaç duyulmaktadır. DAC tarafından yapılan son gruplandırma ise, kurumsal ya da coğrafi ölçütler üzerinden değil, geleneksel donörler yani DAC ile olan ilişkileri ve kalkınma işbirliğine katılım şekilleri çerçevesinde yapılmıştır. Buna göre, yükselen donörler üç bölüme ayrılmıştır: DAC modelini takip eden yükselen donörler, Arap donörler ve Güney-Güney İşbirliği'nin aktörleri (Zimmermann ve Smith, 2011).

3.2.1. DAC Modelini Takip Eden Yükselen Donörler

Bu ülkelerin yardım programları ve RKY'yi tanımlama şekillerinin DAC'ın ölçütleri ile uyumlu olduğu ve sağladıkları yardım miktarının her geçen yıl önemli ölçüde arttığı ifade edilebilir. Bu bağlamda, sağlanan yardım akımları sosyal sektörler üzerinde yoğunlaşmakta ve klasik donör-alıcı ilişkisini izlemektedir. Diğer taraftan, söz konusu ülkelerin dış yardım programlarına karşın, geniş kapsamlı bir veri toplama ve raporlama noktasında bulunan eksiklikleri, DAC üyeleri ile karşılaştırıldığında önemli bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir (Walz ve Ramachandran, 2011). Ancak bu ülkelerin tamamının DAC metodolojisini kullanarak DAC'a raporlama yapabilmesi nedeniyle, RKY istatistiklerinin güvenilir olduğu ve çoğunun DAC üyeleri gibi Dışişleri Bakanlığı'nın bünyesinde özel bir kalkınma işbirliği bölümü aracılığı ile faaliyetlerini yürütmektedir (Bartenev ve Glazunova, 2013).

DAC, kalkınma işbirliği tarihinde böylesine önemli bir yere sahipken, neden diğer donörler farklı modeller üzerinden faaliyetlerini gerçekleştirme yoluna gitmiş ya da DAC'a alternatif modeller ortaya çıkmıştır? Bu anlamda, donör ülkelerin hepsini kapsayacak bir genelleme yapmak doğru olmayacaktır. Ancak, bu konunun temelinde belirli ortak noktalar bulunduğu da söylenebilir; ve bu noktalar, iç ve dış faktörler altında iki grupta incelenebilir. Dış faktörlere bakıldığında, uluslararası politik kapsam ve diplomatik stratejiler, yardıma yönelik uluslararası baskılar ve önde gelen yardım alan ülkelerin algılarının DAC modeli ile uyuşup uyuşmadığı değerlendirilebilir. Aynı değerlendirme, donörün yardımı yaparken amaçları, önceki deneyimleri, kendi ulusal kimliği ve normları açısından iç faktörler kapsamında da yapılabilir (Kondoh, 2015).

3.2.2. Güney Ülkeleri

Güney-Güney İşbirliği ise, üzerinde uzlaşmış bir tanımı olmamakla birlikte, gelişmekte olan ülkeler arasında teknoloji, kaynak, personel ve bilgi değişimini ifade etmektedir. Son zamanlarda Güney-Güney İşbirliği; doğrudan dış yatırımlar, güvenlik ve kurumsal inşa da dahil olmak üzere daha geniş sektörlerde yapılmaktadır. Bu modalite hakkındaki söylemlerin tarihi, 1955 Bandung Konferansı'nda dayanışma, eşitlik ve egemenliğe saygı zemininde eşit milletler arasındaki ortaklık fikrine dayanmaktadır. Güney-Güney kalkınma işbirliği kapsamında bazı güneyli kurumlar ve gelişmekte olan ülkeler, uzun süredir kalkınma yardımları sunmaktadır. Örneğin; Çin, 1960'ların sonunda inşa ettiği Tanzanya ve Zambiya arasındaki demiryolu üzerinden, yaklaşık 50 yıldır Afrika ülkelerine yardım sağlamaktadır (BM, 2008).

Günümüzde ise Brezilya, Şili, Çin, Kolombiya, Mısır, Malezya, Meksika, Güney Afrika, Tayland ve Venezuela'nın aralarında olduğu güney ülkeleri bir taraftan yardım almaya devam ederken diğer taraftan Güney-Güney İşbirliği'nin taraflarındandır (Bartenev ve Glazunova, 2013). Güneyli donörler; devletlerin eşitliği, kendi kaderini tayin ve diğer devletlerin iç işlerine müdahale etmeme ilkelerine vurgu yapmaktadır. Müdahale etmeme ilkesi Bağlantısızlar Hareketi'nin başlangıcını temsil eden Bandung Konferansı'nın da en önemli ilkelerinden birisidir (Chahoud, 2008) ve 2008 yılında Akra Eylem Gündemi ile de uluslararası işbirliği aktörlerince kabul edilmiştir.

Güneyli donörlerin kalkınma işbirliğinde üstlendikleri rolün geleneksel dikey, hiyerarşik donör-alıcı ilişkisinden farklı olduğu ifade edilebilir (Greenhill ve Prizzon, 2012). Güney-Güney İşbirliği, daha az bürokratik ve donör odaklı olması ayrıca ülke önceliklerine daha fazla önem vermesi ya da faaliyetlerini şartsız gerçekleştirmesi nedeniyle, ortak ülkelere de olumlu bulunmaktadır (Davies, 2010). Diğer taraftan, geleneksel kalkınma modellerinin öncelediği büyüme ve yoksulluğun azaltılması gibi kavramlar, güneyli donörler için istihdam ve kurumsal gelişimin arkasında kalmaktadır. Yine güney ülkeleri uzun dönemli kapasite gelişiminin önemini daha fazla savunmaktadır (Glennie, 2011b). Özellikle güneyli çok taraflı donörler, yardımlarının önemli bir bölümünü ulaşım, iletişim, enerji ve diğer altyapı harcamalarına yapmaktadır. İki taraflı donörler ise DAC donörlerinin genellikle yapmadığı spor stadyumları, başkanlık veya konferans binaları gibi görünürlüğü yüksek projelere kaynak sağlamaktadır (BM, 2008).

Güneyli donörlerin başlıca iki taraflı yardım biçimlerinin proje yardımı ve teknik işbirliği olduğu söylenebilir. Teknik işbirliği büyük ölçüde bağışlar aracılığı ile gerçekleştirilirken, proje ve program yardımları ise krediler şeklindedir. Özellikle, birçok küçük ölçekli güneyli donör, teknik işbirliği faaliyetlerini tercih etmektedir. İmtiyazlı krediler ise, güneyli donörler tarafından genellikle yoksul ülkelere sunulurken, orta ve yüksek gelirli ülkeler için daha düşük düzeyde kullanılmaktadır (Davies, 2010). Bu çerçevede, güneyli donörler arasında işbirliği hedeflerinin farklılık gösterdiğini de vurgulamak gerekir. İşbirliği, daha küçük ülkeler için karşılıklı deneyim paylaşımı ihtiyacını ifade ederken; Brezilya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika gibi yükselen güçler için bu işbirliği süreci, bölgesel amaçların gerçekleştirilmesi için bir araç ve uluslararası arenada daha yüksek bir statü elde etme işlevi görmektedir (Bartenev ve Glazunova, 2013). Diğer taraftan, küresel ekonomideki istikrarsızlıklar da Güney-Güney İşbirliği için yeni fırsatlar yaratmakta ve gelişmekte olan ülkeler de krizler karşısında birbirleri arasında yeni işbirliği mekanizmaları geliştirmektedir (Southern Voice, 2014). Bu amaçla başlatılan Etkin Kalkınma İşbirliği için Küresel Ortaklık girişiminin Kuzey-Güney diyalogunun kurumsallaşmasına katkı sağlayacağı açıktır (Abdenur ve Fonseca, 2013).

Bununla birlikte, güney ülkelerinin Küresel Ortaklık Girişimi'nin Yönlendirme Komitesi'nde Güney-Güney İşbirliği'nin artan önemini yansıtabilecek biçimde temsil edilmesi sağlanmış; hatta eş-başkanlık konumuna sahip olmuşlardır. Ancak diğer grupların aksine, belirli görüş ve politikalara sahip olmadıklarından ortak bir tavır geliştirme yeteneğine sahip değildirler. Güneyli donörlerin artan sayısı ve teknik işbirliği, finansal yardım ya da sektörel odak gibi modaliteler dikkate alındığında, Yönlendirme Komitesi içinde onları etkin biçimde tanımlamak da kolay olmayacaktır (Kharas, 2012).

Ayrıca, Güney-Güney İşbirliği'nin çerçevesi de hükümetler arası ilişkileri aşmalı ve sivil toplumlar ile yerel yönetimler düzeyinde de gelişme kaydetmelidir. Ticaret ve diğer ekonomik faaliyetlerde güney ülkeleri arasındaki küresel bütünleşme, Güney-Güney İşbirliği'nin temel amaçlarından olmalıdır. Kültürel ve ekonomik benzerliklere rağmen, güneyli ekonomiler birbirlerine karşı yerel zeminde kanıtlanmış önemli karşılaştırmalı üstünlükler ve deneyimlerin uyumlaştırılmasında çözümler sunmaktadır. Ancak, uluslararası kalkınma işbirliği bu potansiyelini başarmak için, Güney-Güney İşbirliği katılımcıları çok daha stratejik olmalı, ortak hedefleri takip etmeli, başarı ve başarısızlıklardan ders almalıdır (Southern Voice, 2014).

3.2.3. Arap Donörler

Küresel Ortaklık bağlamında incelemesine gerek duyulan bir diğer grup ise dünya üzerindeki en eski ve en cömert yardım programlarına sahip Arap donörlerdir. Yardım literatüründe yeni bir model olmamakla birlikte, DAC yaklaşımına bir alternatif olduğu söylenebilir (Walz ve Ramachandran, 2011). 1970'lerdeki petrol krizinden bu yana mali yardımlar, Arap ülkeleri arasındaki dayanışmanın güçlendirilmesinde ciddi bir araç olarak kullanılmıştır (Smith vd., 2010). 1960'lardan itibaren Arap kalkınma yardımları mimarisi, 3 ulusal fon ve 6 çok taraflı ajans etrafında inşa edilmiştir. Ayrıca Arap donörler Bretton-Woods kurumları ve diğer çok taraflı kalkınma ajanslarının da önemli birer finansörüdür. Petrol zengini körfez ülkeleri arasında yer alan Kuveyt, dış yardıma yönelik ilk kurumsal adımı atan devlet olmuş ve 1961 yılında Arap Ekonomik Kalkınması için Kuveyt Fonu'nu (KFAED) kurmuştur. Başlangıçta yalnız Arap ülkelerine yardım amacıyla tasarlanırsa da, 1974 yılında görevi genişletilerek geliştirmekte olan ülkelere de kapsamına almıştır. Birleşik Arap Emirlikleri ise Kalkınma için Abu Dabi Fonu'nu 1971'de kurmuş ve onun görev kapsamı da 3 yıl sonra genişletilmiştir. Aynı yıl, Suudi Arabistan da Kalkınma için Suudi Fonu'nu kurmuştur (Rouis, 2010).

Bunun yanında Cezayir, Libya, Irak ve Katar da Soğuk Savaş yılları boyunca yardım sağlamakla birlikte, geri kalan Arap ülkeleri genellikle alıcı olmuşlardır (Neumayer, 2004). Yine bu dönemlerde petrol fiyatlarında görülen dalgalanmalar nedeniyle geliştirmekte olan ülkelere ekonomik büyümenin teşvik edilmesi çalışmalarında Arap donörlerin önemli bir payı olmuştur. Arap donörler, 1973-1980 döneminde DAC ülkelerinin ardından en büyük donör grubu olmuş; tüm yardım akımlarının üçte birini sağlamıştır (Rouis, 2010). Ancak ifade etmek gerekir ki; Arap donörler DAC üyelerinden farkları olsa da, donör tanımını DAC tanımı çevresinde kabul etmişlerdir (Bartenev ve Glazunova, 2013). Bu farklara bakıldığında ise, Arap yardımlarının diğer Arap ülkelere yönelik olması nedeniyle coğrafi olarak bir noktada toplandığı, daha şartsız olduğu ve diğer donörlerle karşılaştırıldığında daha az şeffaf olduğu ifade edilmektedir (Neumayer, 2004). Ancak ayırımın büyük oranda sektör profilinde olduğu söylenebilir. Çünkü Arap yardımları genel olarak altyapı projelerine yönelmiştir (Shushan ve Marcoux, 2011).

Batılı donörlerin yardımlarında olduğu gibi, Arap yardımlarında da, Arap ülkeleri ya da İslam ülkeleri arasında ticareti desteklemek için söz konusu ülkelere özel bir önem verildikçe, yardımlarda mükerrerlikler görülebilmektedir. Buna karşın, DAC tarafından açlık, sürdürülebilir kalkınma, çevre koruması, cinsiyet eşitliği, kalkınma etkinliği, iyi yönetim vb. konularda yapılan çalışmalara Arap donörler pek ilgi göstermemiştir (Neumayer, 2004). Dünya ülkeleri Binyıl Kalkınma Hedefleri'ni benimsedikçe, Arap donörler için de önceki yılların aksine yardımların yönü altyapı faaliyetlerinden tarımsal kalkınmaya, sosyal sektörlere, acil yardımlara, kapasite inşası vb. daha özel alanlara kaymıştır (Rouis, 2010). Yine bu gelişmeler karşısında Arap yardımlarının coğrafi odağı da değişmiştir. Bugün yalnızca İslam Kalkınma Bankası 90'dan fazla alıcıya sahiptir. Son yıllarda Arap donörler tarafından verilen yardımların yarısından fazlası Arap olmayan alıcılara yönelmiştir (Shushan ve Marcoux, 2011). Özellikle yoksul Mali, Moritanya, Senegal, Somali ve Sudan gibi Sahraaltı Afrika ülkeleri ile

Kamboçya, Bangladeş, Nepal, Pakistan, Sri Lanka, Tacikistan ve Vietnam gibi Asya ülkeleri söz konusu alıcılara örnek verilebilir. Yine 2000'li yıllara kadar iki taraflı Arap RKY'sinin üçte ikisi bağış şeklinde iken bu tarihten sonra bağışların oranı %40'a düşmüş ve yardımlar genellikle düşük faizli kredi şeklinde sağlanmaya başlamıştır (Rouis, 2010). Ancak önde gelen üç Arap donörün ulusal yardım ajansları ile yaptıkları faaliyetlerin yanı sıra raporlanmayan faaliyetleri de bulunmaktadır. Kuveyt gibi bazı ülkeler raporlama konusunda daha güvenilir ve istikrarlı bir politika izlerken, BAE'nin raporlama faaliyetleri ile görevli Dış Yardım Koordinasyon Ofisi'ni 2009 yılında kurması bu anlamda örnek bir adım olmuştur. Ardından 2010 yılında ilk defa yardımlarını faaliyet düzeyinde DAC'a raporlamış ve DAC üyeleri dışında bu düzeyde raporlama yapan ilk ülke olmuştur (Smith, 2011).

3.3. Alıcı Ülkeler

Kalkınma finansmanı değişip çeşitlenirken, neyin yapılacağını donörler tarafından tepeden dikte edildiği kalkınma mimarisi de geçtiğimiz yüzyılda kalmaktadır. Bu anlamda, bilginin önemi, donör ve alıcı ülke arasındaki ilişkilerde de giderek artmakta ve alıcı ülkelere önemli roller düşmektedir. Bilgiye erişim yozlaşmayı azaltmakta, karar süreçlerine ve kaynakların dağıtımına olumlu katkı sağlamakta, iyi yönetimi desteklemekte, böylelikle yerel sahiplenme ve sorumluluk bilincini artırmaktadır (Rank, 2014). Bu kapsamda sahiplenme, 15 yıldan uzun bir süredir, yardım etkinliği bağlamında önemli bir kavram durumundadır. Ancak sahiplenme ile ülke politikaları arasında bir uzlaşmaya henüz yeterli ölçüde varılamamıştır. Donör ülkeler, sağladıkları fonların politik kararlara dokunmasını ve statükoya yönelik dönüşümcü bir değişiklik üretmesini arzu etmektedir. Buna karşılık, alıcı ülkeler, egemenliklerini koruma ve yabancıları iç işlerinden uzak tutma istekleri nedeniyle, yalnızca eylem düzeyinde bir ilişki tercih etmektedirler. Ancak, sahiplenme düşüncesi, bir başka temel kalkınma amacına karşı gelmektedir. Çünkü yalnızca sınırlı sayıda ülke, yardımların ardından hayat standartlarını geliştirecek özel girişimi destekleyen, yozlaşmayı denetim altına alabilen, öngörülebilir, sağlıklı bir politik çevreye sahiptir (Fine, 2015).

Bu doğrultuda, Küresel Ortaklık girişimi Kuzey ve Güney arasında politik ve teknik bir köprü olarak değerlendirilmektedir (Sinclair, 2013). Bunun bir uzantısı olarak, kalkınma ortakları arasında yardım faaliyetlerinin alıcı ülkelerin koordinasyonu ve işbirliği ile gerçekleştirilmesi ve kurulan koordinasyon mekanizmaları ile karşılıklı değerlendirmelere katılmaları gerekliliği, en azından teorik temelde üzerinde uzlaşılan bir olgudur (Kharas, 2014). Yardımların kendi ulusal stratejileri ile uyumlaştırılması konusunda uzlaşılan sektörler için alıcı ülkelerde güçlü bir liderliğe gereksinim duyulmaktadır. Bu kapsamda, sahiplenme ve kapsayıcılığın yanı sıra öngörülebilirlik ve şeffaflık da tamamlayıcı kavramlar olarak ele alınabilir. İktidarlar değişse bile orta vadede kalkınma planlarında istikrar sağlanması bu açıdan önemlidir (Twessime, 2014).

Sahiplenme bilincinin artırılması için, devlet dışı aktörlerin alıcı olarak ön plana çıkarılması son dönemde kabul edilen bir yaklaşımdır. Bu bağlamda yerel kuruluşların kullanılmasına yönelik ilgi de giderek artmaktadır; ancak, bu kuruluşların uluslararası yardım gruplarının uzmanlık düzeyine ulaşmaları zaman alacaktır. Çoğu ülkede kamu görevlileri, kendi hükümetlerinin gücünü korumak istediğinden, devlet dışı aktörlerle çalışılmasına sıcak bakmamaktadır (Cross, 2014).

3.4. Sivil Toplum

Sivil toplum XXI. yüzyılın başından itibaren uluslararası ilişkilerin devletlerin münhasır alanı olmaktan çıkması ile önemli roller üstlenmeye başlamıştır (OECD, 2014). Bu kapsamda toplum grupları, gönüllüler, sivil toplum kuruluşları ve sendikalar, kalkınma için önemli bir kaynak oluşturmaktadır (Coulloudon, 2015; Önder, 2006). Özellikle STK'lar, savunmasız grup ya da bireylerin seslerinin hükümet politikalarını etkileyecek şekilde duyurulmasında ve ihtiyaçlarının diğer aktörler tarafından dikkate alınmasında ciddi rol üstlenmektedir (Trocaire, 2011). Bu rollere örnek olarak küçük toplumlar içinde kalkınma problemlerine küresel düzeyde dikkat çeken bir erken uyarıcı olarak hareket etmesi verilebilir. Sahip oldukları esneklik ile sivil toplum, sosyo-ekonomik veya politik aktör gruplarını ilgi alanlarına göre bir araya getirmektedir (BMZ, 2015). Bu doğrultuda, Busan'da gerçekleştirilen Dördüncü Yüksek Düzeyli Forum, kalkınma ile sivil toplum arasındaki bağlantının kabul edilmesinde önemli bir dönüm noktası oluşturmaktadır. Hükümetler, donörler ve özel

sektörlerin politika ve eylemlerinin, STK'ların kalkınma faaliyetlerini etkilediği ve şekillendirdiği anlaşılmıştır (Blankson, 2014).

STK'ların kalkınma faaliyetlerine katkısı üzerindeki tartışmalar doğrultusunda, ilk Küresel Meclis 2010 yılında İstanbul'da toplanmıştır. STK kalkınma etkinliği çevresindeki konularla ilişkili sivil toplum paydaşlarını bir araya getiren bu Açık Forum, kendi türünün ilk uluslararası toplantısı olmuştur (Saner ve Liu, 2015). 2009'dan 2012'ye kadar, dünya çapında binlerce STK, Açık Forum kapsamında, STK'ların kalkınma sürecine katkıları hakkında istişareler yürütmüştür. Bu sürecin sonucunda, küresel sivil toplumun faaliyetlerindeki etkinlik üzerine ortak duyguları yansıtan STK Kalkınma Etkinliği Uluslararası Çerçevesi ortaya çıkmıştır. Bu çerçeve, İstanbul İlkeleri ve sivil toplum için uygun bir çevre oluşması adına şu kriterleri içermektedir: İnsan hakları ve sosyal adalete saygı ve destek; kadınların ve kız çocuklarının haklarını desteklerken toplumsal cinsiyet eşitliğini ve hakkaniyetini hayata geçirmek; halkın güçlendirilmesine, demokratik sahiplik ve katılımına odaklanmak; çevresel sürdürülebilirliği desteklemek; şeffaflık ve hesap verilebilirliği hayata geçirmek; hakkaniyetli ortaklıklar ve dayanışma yürütmek; bilgi yaratmak ve paylaşmak; karşılıklı öğrenmeyi taahhüt etmek; ve olumlu sürdürülebilir değişimi gerçekleştirmeyi taahhüt etmek.

Bu dönemde ortaya çıkan bir diğer sivil girişim ise, yardım etkinliğinden kalkınma etkinliğine geçişte politika gündeminin genişlemesiyle kalkınma işbirliği hakkındaki uluslararası anlaşmaları etkilemek ve gözlemek için bir araya gelen Better Aid Platformu olmuştur (Leiszen vd., 2013). İşte bu iki platform daha güçlü ve stratejik bir program için birleşmiş ve Kalkınma Etkinliği için STK Ortaklığı'nı oluşturmuştur. Bu yeni platformun, STK'lar arasında koordinasyon ile Kuzey ve Güney arasında uyumlu biçimde birlikte çalışmayı sağlaması beklenmektedir (Jones, 2013). Bütün bunlara ek olarak, STK'lar donörleri ve diğer aktörlerin eylemlerini takip etmekte ve bir gözlemci rolü oynamaktadır. İkinci olarak, çok paydaşlı tartışmalara katılarak, kalkınma etkinliğinin küresel gündemini şekillendirmektedir.

Bir kalkınma aktörü olarak yalnızca katkılarını değil, aynı zamanda zayıflıklarını ve sorunlarını kabul ederek, STK'lar proaktif biçimde faaliyetlerini geliştirebilmekte ve kalkınma pratikleri ile eylemleri açısından tam olarak hesap verilebilir biçimde sorunları ele almaktadır. Kalkınma Etkinliği için Sivil Toplum Ortaklığı, Etkin Kalkınma İşbirliği için Küresel Ortaklık Yönlendirme Komitesi'nde STK'ları temsil etmektedir (Leiszen vd., 2013).

3.5. Özel Sektör

Kalkınma gündemi daha kapsayıcı ve katılımcı bir anlayışla şekillenirken, güçlü birer kalkınma kurumu olarak görülen özel sektör aktörlerinin de kalkınma sorunlarının çözümünde artık doğrudan yer almaları beklenmektedir (Byiers ve Rosengren, 2012). Bununla bağlantılı olarak, donörler de kalkınma amaçlarına yönelik katkılarında kar amaçlı özel sektör aktörleri ile ilişkilerini geliştirmektedir. Yine, ortak ülkeler de özel sektöre kendi kalkınma planlarında yer vermekte ve beklentilerini artırmaktadır. Bu anlamda, kalkınma kapsamında özel sektörün rolüne odaklanan birçok girişim olsa da, etkinlik açısından özel sektörün konumunu değerlendirenler oldukça sınırlıdır. Örneğin hem Paris Deklarasyonu'nda hem de Akra Eylem Planı'nda bu durum görülebilmektedir. Bunda, özel sektörün geniş bir yelpazeyi içermesi ve heterojen olmasının da etkisi bulunmaktadır. Örneğin sektörlere bağlı olarak katkılar ve etkileri farklılıklar gösterebilecektir. Ya da büyük şirketler, küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ) ve mikro girişimlerin katkıları farklı olacaktır (Davies, 2011).

Bu çerçevede, özel sektör-kalkınma ilişkisi üç başlık altında incelenmektedir. Bu başlıklardan ilki, özel sektör aktörlerinin düzenli işlerinin toplumda ve ekonominin genel koşulları üzerinde yarattığı etkiyi ifade eden "kalkınma içinde özel sektör"; bu kapsamda istihdam yaratımı, iş koşulları, mal ve hizmet tedariki vs. yer almaktadır. İkinci başlık ise, kalkınma kurumları ve girişimleri tarafından özel sektörün gelişiminin uluslararası teşvikini ifade eden "özel sektör kalkınması" ve böylelikle alıcı ülkelerde "iş dostu" bir iklimin geliştirilmesi ve yatırımların artırılması ele alınmaktadır. Üçüncü başlık ise, özel sektörün kalkınma hedeflerinin başarılmasında aktif rol alması ve özel sektörle ortaklık kurulması anlamına gelen "kalkınma için özel sektör"dür. Bu doğrultuda özel sektör firmaları, kalkınmanın resmi birer aktörü olarak faaliyet göstermekte ve gerçekleştirdikleri yatırımlarla uluslararası hedeflere hizmet

etmektedirler (Di Bella vd., 2013). Özellikle kamu sektörü ile karşılaştırıldığında yenilikçi ve sürdürülebilir kalkınma noktasında çözümler bulunmasında etkin rol alması da bu nedenle daha olasıdır. Çünkü özel sektör, kalkınma bürokrasisinde eksik olan enerji ve dinamizme sahip olmasının yanı sıra gerektiğinde ek finansal kaynaklar da sağlayabilmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülke ekonomileri için yatırım, istihdam, ticaret ve yenilikler aracılığı ile yerel özel sektörün büyümesi büyük öneme sahiptir. Ancak hâlihazırda özel sektör akımları birçok gelişmekte olan ülkenin ihtiyacının karşılanmasında yetersizdir (BIAC, 2014).

Bu akımlar incelendiğinde genel olarak; doğrudan yatırımlar, kurumsal sosyal sorumluluk, piramidin tabanı yaklaşımı ve hibe/bağış şeklinde gerçekleştiği görülmektedir. Doğrudan yatırımlar; hedef ülkelerde istihdam yaratılması, ihracatın artırılması ve döviz kazanımı konusunda rol oynamaktadır. Diğer yandan artık günümüzde birçok şirket iş yaparken sosyal katkıların önemini de fark etmiş ve bu anlamda özellikle gelişmekte olan ülkelerde kalkınma yardımlarına benzer sosyal sorumluluk projelerine imza atmaktadır. Piramidin tabanı yaklaşımı ise kar amacı ile yoksulluğun azaltılması amaçları arasında bir uyum ararken; yoksul insanları müşteri olarak görüp onları güçlendirerek birer tüketiciye dönüştürmeyi amaçlamaktadır. Son olarak, bağışlar/hibe yoluyla da özel kurumlar büyük oranlarda parayı gelişmekte olan ülkelere bağışlamaktadır. OECD'ye göre bu yolla yapılan aktarımlar, ABD kalkınma yardımlarının %1,5'ine denk gelmektedir (Kuga vd., 2006).

Küçük düzeyli bir doğrudan yatırım sahip olduğu kaldıraç etkisi aracılığı ile RKY'den daha fazla bir kalkınma etkisi yaratmaktadır. Bu amaçla da uluslararası düzeyde yatırım stratejilerinin kalkınma hedefleri ve yardım etkinliği ilkeleri ile uyumlu olmasına büyük ihtiyaç duyulmaktadır (Kwakkenbos ve Romero, 2013). Özellikle 2008 krizinin bir sonucu olarak, birçok ülke tarafından azaltılan yardım bütçeleri nedeniyle doğan boşluk da özel sektör tarafından doldurulmuştur. Söz konusu ülkelerin şirketlere yatırım için uygun ortam sağlaması da önemlidir. Etkin Kalkınma İşbirliği için Küresel Ortaklık girişiminde, özel sektörün OECD düzeyinde iş dünyasını temsil eden "İş ve Sanayi Danışma Komitesi" tarafından temsil edilmesi de bu anlamda dikkate değerdir (Eklöf, 2014).

Sonuç olarak, yeni pazarların yaratılması, rekabetin teşvik edilmesi ve yatırımların artması ile, özel sektör, kaynakların üretken ve etkin biçimde birikmesine yardımcı olacak, ekonomik büyümeye katkı sağlaması beklenmektedir. Bu kapsamda, ekonomik büyüme, toplumsal kalkınmanın yanı sıra gelecek yatırımlar için kullanılacak kaynakları da üretecektir. Dünya Bankası'na göre, tüm dünyada istihdamın yaklaşık %90'ı özel sektördedir. Bu nedenle ihtiyaç duyulan sektörlerle ve coğrafi bölgelere doğrudan finansman ve istihdam imkanı sağlanması ile, yalnız ekonomik büyüme değil aynı zamanda kapsamlı bir büyüme de özel sektör sayesinde gerçekleşmektedir (Venkatachalam, 2014). Ancak, kalkınmaya özel sektör katkısının azami düzeyde olması için etkin kalkınma sonuçlarının en savunmasız insanlara yönelmesi ve alıcı ülkelerin de bu ilgiyi sahiplenmesi gerekmektedir (Yunnam, 2014).

3.6. Parlamentolar

Bir diğer aktör olarak ele alınan yasama organları ise diğer aktörlere göre görece göz ardı edilmektedir. Kamu yönetiminin kalkınmada etkisi kabul edilirken (Önder ve Ulaşan, 2016) ve donör ülke parlamentolarının önemi giderek artmakla birlikte yine de yeterli görülmemektedir. Parlamentolar, RKY'yi oylamanın dışında, diğer ülkelerdeki parlamentolar ile RKY ve diğer harcamalar üzerinde de vizyon geliştirebilmektedir (Balch, 2014).

Her ne kadar teoride böyle olsa da, parlamentoların bu rollerini etkin biçimde oynayabilecek kaynakları genellikle bulunmamaktadır. Ülkeler de zaten faaliyetlerini parlamentolar üzerinden değil klasik devlet kurumları aracılığı ile gerçekleştirmektedirler. Buna karşılık seçmenlerine karşı hesap verebilir bir durumda olması gereken parlamentoların kalkınma sonuçları üzerindeki uygulama, izleme ve değerlendirmeye ilişkine rolüne Paris Deklarasyonu'ndan beri doğrudan atıf yapılmakla birlikte, Busan'da parlamentoların kalkınma konusundaki tüm görüşmelerde anahtar kurumlardan olması gerektiği konusunda uzlaşmıştır. Yasal reformlar, bütçe tahsisi, kalkınmaya yönelik harcamaların denetimi gibi kalkınma konusundaki tüm gelişmeler ve yeniliklerde parlamentoların aktif rolleri vurgulanmıştır (Chidgey, 2013). Busan Sonuç Belgesi'nde, parlamentoların rolünün genişletilmesi ve

parlamentoların güçlendirilmesi gerekliliği kabul edilmekte; Forum'da oluşturulan Kalkınma Etkinliği için Yasama İlkeleri'nin uygulamada daha fazla sahiplenilmesi için çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Yerel ve ulusal bütçe bilgileri ile seçilmiş politika yapıcılarını olarak parlamenterler, ülkelerinin kalkınma stratejilerinin ve uluslararası yardım pratiğinin geliştirilmesinde önemli bir konumda bulunmaktadır (The Parliamentary Network, tarihsiz). 2015 Sonrası süreçte parlamenterler, BKH sürecinden daha aktif roller almak zorundadır. Örneğin BKH sürecinde, parlamenterlerden, yasaların yapım sürecinde, hükümet faaliyetlerinin incelenmesinde, bütçe onaylama süreçlerinde, vatandaşların görüşlerinin yansıtılması bağlamında BKH'lerin dikkate alınması beklenmiştir (UNDP, 2010). Bu anlamda yasa koyucuların kalkınma sürecine aktif katılımı, parlamenterlerin sahip olduğu demokratik temsil nedeniyle, donör kaynaklı geleneksel kalkınma işbirliğinden farklılıklar taşımaktadır. Toplumda çatışan fikirler arasında uzlaşma arayan prosedür ve kurallarıyla karmaşık kurumlar olan parlamentolarda kamusal çıkarlar kapsamında ortak ses oluşturulması için çalışılırken, parlamentolar arası ilişkiler de gelişmiş ve parlamentolar yeni ortaklarına destek sağlamaya başlamıştır. Çünkü iyi yönetim, siyasal katılım ve sosyal adalet, kalkınma kapsamında kabul görmüş ve parlamentoların rolü artmıştır (Inter-parliamentary Union, 2014). Ancak, Etkin Kalkınma İşbirliği için Küresel Ortaklık, daha önce Paris, Akra ve Busan belgelerinde kararlaştırılan taahhütlerin gözlenmesi ile görevlendirilmiş olsa da, parlamenter kalkınmaya ilişkin herhangi bir çalışma yapmamıştır. Meksiko'da düzenlenen Yüksek Düzeyli Forum'a katılan birçok parlamenter de bu durumu dile getirmiş ve hayal kırıklıklarını belirtmiştir (Balch, 2014).

SONUÇ

2003 yılından itibaren başlayan kalkınma işbirliği "etkinlik" süreci; BKH'lere ulaşılmasında yardımcı olması, insan hayatına katkı sunması ve yoksulluğun azaltılması için kalkınma yardımlarından azami fayda elde edilmesi olarak ifade edilmektedir. Bu amaçla ilk forum Roma'da düzenlenmiş; BKH'ler ve ortak ülkelerin ulusal kalkınma öncelikleri ile kalkınma yardımlarının uyumlaştırılması ihtiyacının donör ülkeler tarafından kabul edilmesi ile sonuçlanmıştır. Uyumlaştırma ilkesi daha sonra Paris'te düzenlenen İkinci Forum'da da kabul edilmiş; ayrıca sahiplilik, ortak tutum, karşılıklı hesap verilebilirlik ve kalkınma sonuçlarına vurgu ile zenginleştirilmiştir. Taraf 91 ülke ve uluslararası kuruluşlar, gelişmekte olan ülke sistemlerini kullanarak kazançlarını azaltma ve yardım sürecini uyumlaştırma noktasında çaba göstermeye başlamışlardır. Buna ek olarak, sivil toplum ve özel sektör temsilcileri de bu uzlaşma tanık olmuşlardır.

Öte yandan Güney-Güney İşbirliği de dahil olmak üzere tüm kalkınma aktörlerine, Paris Deklarasyonu'nun kalkınma işbirliği sürecinde bir referans noktası olarak kullanılması yönünde çağrıda bulunulmuş; hem yardım alan hem de yardım sağlayan orta gelirli ülkelerin süreçteki yeri kabul edilmiştir. Üçüncüsü Akra'da düzenlenen Yüksek Düzeyli Forum'un gündemi, yardım etkinliğinin sağlanmasında zorluk çekilen özellikle kırılgan devletler ve çatışma sonrası ülkeler ve donörlerin bu durumlarda devlet inşasına katkı sağlaması gerektiği çevresinde şekillenmiş; ayrıca sivil toplum kuruluşlarının kalkınma içindeki rolü açıkça tanınmıştır. Busan buluşması ise 2008 Akra Forumu'nun ardından geçen üç yılda yardım etkinliği uygulamaları ve ilkelerini derinleştirmek, pekiştirmek ve hızlandırmak için neler yapılması gerektiği konusunda fikir paylaşımları temelinde gerçekleştirilmiştir. Buna ek olarak, OECD üyeleri tarafından uzun yıllar göz ardı edilen "Güney-Güney İşbirliği", gelişmekte olan birçok ülkede faaliyetlerini artırmış ve güneyli donörlerin katılımı olmadan kalkınma işbirliği hakkındaki tartışmaların eksik kaldığı kabul edilmiştir. Busan Forumu, uluslararası ilişkilerin anarşik düzenini yansıtması açısından da önemlidir. Onay sürecinde kalkınma işbirliği bağlamında farklı yaklaşımların ardındaki politik çekişmelerin yaşandığı Busan Sonuç Bildirgesi, herhangi bir hükümete sonuç belgesini ulusal ve uluslararası karar verme sürecinde referans noktası olarak gönüllü olarak kabul ya da ret etme hakkının verilmesiyle sonuçlanmıştır. Bu madde ile bir anlamda kalkınma işbirliği sürecindeki idealist yönelimlere de ket vurulmuştur. Forum; etkisiz ve hedefsiz yardımların alıcılara yönelik katkısının son derece sınırlı olduğunu ve yoksullukla mücadele kapsamında istenen sonuçları üretemeyerek etkin bir kalkınma süreci oluşturulmasında yetersiz kaldığının kabul edildiği ve bu amaçla "kalkınma etkinliği"nin öncelendiği bir paradigma değişikliğinin de başlangıcı olmuştur.

Yönetişim felsefesinin etkisi bağlamında, iş dünyasının genişleyen rolü, hayır kurumları, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimler ile birlikte, ülkeler arasındaki kalkınma işbirliği kalkınma için giderek önemli hale gelmiştir. Geleneksel Kuzey-Güney yardım paradigması da gelişmekte olan ülkeler ve diğer aktörler arasındaki bilgi transferinin gelişmesi ile yeni bir boyuta taşınmıştır. Bu anlamda kalkınma etkinliğinin sağlanması amacıyla oluşturulan Küresel Ortaklık Girişimi'nin tıpkı DAC gibi kuzeyli donörlerin ekonomi-politik amaçlarına hizmet eden bir yapıya dönüşerek etkisizleşme tehlikesi, özellikle Busan'daki tartışmalar dikkate alındığında önümüzdeki süreçte oldukça muhtemeldir.

Nitekim Meksiko'da düzenlenen Birinci Yüksek Düzeyli Forum'da da güneyli donörlerin temsili açısından istenen kapsayıcılık sağlanamamıştır. Güneyli devletler, sonuç bildirgesini, Güney-Güney İşbirliği'nin bağımsızlığını yeterince yansıtmadığı gerekçesi ile eleştirmekte; bu süreci OECD-DAC hakimiyeti altında görmektedirler. Diğer taraftan, DAC'ın da geniş kapsamlı bir ortaklığı desteklemek için farklı bir yönetim yapısına ihtiyaç duyulduğunu kabul etmesi ve BM'nin bu kapsamda daha kapsayıcı bir destek sağlaması dikkate değerdir. Görüldüğü üzere, küresel kalkınma gündeminin kalkınma etkinliğini kapsama arayışına girmesi ile birlikte kalkınma işbirliğinin aktörleri de çeşitlenmiştir. Bu bakımdan, geleneksel anlamda devletlerin ana aktör olduğu kalkınma işbirliği sektöründe, yardım veren ülke-yardım alan ülke ikiliği aşılına çalışılmaktadır. Özellikle kalkınmaya doğrudan katkı sağlanması kapsamında, yardım alan ülkelere de önemli roller düştüğü ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, geleneksel anlamda yalnızca devletlerin aktör olduğu kalkınma işbirliği sürecinde günümüzde giderek artan şekilde, devlet dışı yapıların da kendilerine hareket alanı bulduğu, hatta gelişmekte olan ülkelerin kalkınma süreçlerinde salt yardımdan öte özellikle doğrudan yatırımları tercih ettikleri ve bu doğrultuda özel sektör faaliyetlerinin de gelecekte önemli bir kalkınma etmeni olabileceği söylenebilir.

Kalkınma işbirliği yapısının yeniden inşa edilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Sürece yeni aktörler, kurumlar katılmakta ve böylelikle geleneksel paradigmalara yerini daha kapsayıcı gündemlere bırakmaktadır. Özellikle, yalnız “zengin Batılı/kuzeyli ülkelerin oluşturduğu geleneksel donörler yoksul ülkelere yardım yapar” anlayışı son dönemlerde aşılmış; yükselen donör ülkeler tarafından sağlanan yardımlar, bir anlamda uluslararası kalkınma işbirliğine yeni bir dinamizm kazandırmıştır. Bu dinamizmi koruyarak belirlenen hedeflere ulaşılması, yardımların etkin biçimde alıcı ülkelere ve ihtiyaç sahibi insanlara ulaştırılarak arzu edilen kalkınma sonuçlarının elde edilmesi, kısıtlı kaynakların kullanımı açısından büyük önem taşımaktadır. Kalkınma yardımlarında etkinlikten, işbirliği etkinliği/etkililiğine evrilme şeklinde görülen paradigma dönüşümüne şahit olunmaktadır. Yönetişim felsefesinin etkisiyle, sahiplenme, ortak hareket/işbirliği, ortak politikalar ve uyum, hesap verilebilirlik, küyerelleşme ve çok odaklılık, özel sektör, yerel yönetimler ve NGO'ların aktif katılımı gibi faktörlerin etkisi artmış, geleneksel hiyerarşik bir kalkınma işbirliğinden, katılımcı ve çok aktörlü bir anlayışa doğru paradigma dönüşümü yaşanmıştır.

KAYNAKÇA

- Abdenur, A. ve Fonseca, J. (2013). The North's Growing Role in South-South Cooperation: Keeping the Foothold. *Third World Quarterly*, 34(8), s.1475-1491.
- Assunção, M. ve Esteves, P. (2014). The BRICS and the Global Partnership for Effective Development Cooperation (GPEDC). *BPC Policy Brief*, 4(3), Mart 2014. <http://bricspolicycenter.org/homolog/arquivos/SSCMONITOR.pdf>, 09.01.2017.
- Ayhan, E. ve M. Önder (2017). “Yeni Kamu Hizmeti Yaklaşımı: Yönetişime Açılan Bir Kapı”, *Gazi İktisat ve İşletme Dergisi*, C:3, S:2.
- Ayhan, E. ve M. Önder (2015). Turkish Regional Development Policy Framework: Is There a Paradigm Shift? (Türkiye bölgesel kalkınma politikası çerçevesi: Paradigma Değişimi Var mı?). 3. Uluslararası Bölgesel Kalkınma Konferansı, Ekim 2015, Fırat Kalkınma Ajansı. <http://www.bolgeselkalkinmakonferansi.org/organizasyon.html>

- Balch, J. (2014). *Why Do Parliaments Matter to Development Effectiveness?* <http://devcooperation.org/2014/06/30/why-do-parliaments-matter-to-development-effectiveness/>, 26.11.2015.
- Barder, O. (2011a). *What Happened in Busan?* <http://www.owen.org/blog/5131>, 18.03.2016.
- Barder, O. (2011b). *Brian Atwood (OECD-DAC Chair) Reflects on Busan Progress-Busan HLF4: The Will and the Way*. Center for Global Development Blog. <http://www.cgdev.org/blog/brian-atwood-oecd-dac-chair-reflects-busan-progress>, 18.03.2016.
- Bartenev, V. ve Glazunova, E. (2013). *International Development Cooperation: Set of Lectures*. Moskova: Dünya Bankası.
- Besharati, N.A. (2013). *A Year After Busan: Where is the Global Partnership Going*. South African Institute of International Affairs. <https://www.saiia.org.za/occasional-papers/12-a-year-after-busan-where-is-the-global-partnership-going/file>, 08.01.2017.
- BIAC (Business and Industry Advisory Committee to OECD). (2014). *Private Sector Perspectives on Private Financing for Sustainable Development*. BIAC Discussion Paper. <http://biac.org/wp-content/uploads/2014/10/14-10-07-FIN-BIAC-Paper-on-Private-Sector-Financing-for-Development.pdf>, 18.03.2016.
- BM (2008). *Background Study for the Development Cooperation Forum: Trends in South-South Cooperation and Triangular Development Cooperation* (ECOSOC). New York.
- Blankson, P. (2014). *Civil Society's Campaign for Effective Development: The Istanbul Principles*. <http://devcooperation.org/2014/07/31/civil-societys-campaign-for-effective-development-the-istanbul-principles/>, 03.11.2015.
- BMZ (Federal Ministry for Economic Cooperation and Development). (2015). *Strategy on Government-Civil Society Cooperation in Post-2015 Development Policy*. BMZ Strategy Paper 5. https://www.bmz.de/en/publications/type_of_publication/strategies/Strategiepapier343_05_2014.pdf, 14.01.2017.
- Byiers, B. ve Rosengren, A. (2012). *Common or Conflicting Interests? Reflections on the Private Sector (for) Development Agenda*. European Centre for Development Policy Management (ECDPM) Discussion Paper No.131. <http://ecdpm.org/wp-content/uploads/2013/11/DP-131-Conflicting-Interests-Private-Sector-Development-Agenda-2012.pdf>, 19.01.2017.
- Chahoud, T. (2008). *Financing for Development Series: Southern Non-DAC Actors in Development Cooperation*. German Development Institute Briefing Paper 13. https://www.die-gdi.de/uploads/media/BP_13.2008.pdf, 22.01.2017.
- Chidgey, D. (2013). *The Role of Parliaments in Aid and Sustainable Development Effectiveness*. <http://www.awepa.org/wp-content/uploads/2013/12/Lord-David-Chidgey-Keynote-Addres.pdf>, 27.11.2015.
- Coulloudon, V. (2015). *Protecting Civil Society's Role in Development Cooperation*. <http://devcooperation.org/2015/01/08/protecting-civil-societys-role-in-development-co-operation/>, 04.11.2015.
- Craviotto, N. (2014). *Global Partnership for Effective Development Cooperation: A Feminist Perspective Following the First High Level Meeting*. <http://www.awid.org/news-and-analysis/global-partnership-effective-development-cooperation-feminist-perspective>, 29.11.2015.
- Cross, P. (2014). *Country Ownership, Power and Development*. <https://www.devex.com/news/country-ownership-power-and-development-82908>, 28.10.2015.

- Çalışkan, E. ve M. Önder (2017). “Başkanlık Sistemi ve Mevcut Kamu Kurumları Üzerine Olası Etkileri”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi/The Journal of International Social Research, 10:49.
- Davies, P. (2010). *A Review of the Roles and Activities of New Development Partners*. CFP Working Paper Series No.4. <http://documents.worldbank.org/curated/en/824291468330960846/pdf/538660NWP0CFPW10Box345632B01PUBLIC1.pdf>, 20.01.2017.
- Davies, P. (2011). *The Role of the Private Sector in the Context of Aid Effectiveness*. OECD Consultative Finding Document. <http://www.oecd.org/dac/effectiveness/47088121.pdf>, 22.01.2017.
- Development and Cooperation (D+C). (2014). *How Experts Assess the Results of the High-Level-Meeting (HLM) of the Global Partnership for Effective Development Cooperation (GPEDC) in Mexico City*. <http://www.dandc.eu/en/article/how-experts-assess-results-high-level-meeting-hlm-global-partnership-effective-development>, 21.03.2016.
- Di Bella, J., Grant, A., Kindornay, S. ve Tissot, S. (2013). *How to Engage the Private Sector for Development*. The North-South Institute Policy Brief. <http://www.nsi-ins.ca/wp-content/uploads/2013/09/How-to-Engage-the-Private-Sector-for-Development-Policy-Brief.pdf>, 12.01.2017.
- Dicke, V. (2012). *New Paradigms in a New Millenium, Development and Cooperation*. <http://www.dandc.eu/en/article/rome-busan-brief-history-high-level-forums-aid-effectiveness>, 15.03.2016.
- Effective Development Cooperation. (2015). *Background*. <http://effectivecooperation.org/wordpress/effective-development-co-operation-background/>, 03.10.2015.
- Eğilmez, M. (2013). *Küresel Ekonomik Görünüm*. <http://www.mahfiegilmez.com/2013/04/kuresel-ekonomik-gorunum.html>, 3 Nisan 2016.
- Eklöf, G. (2014). *The Future Role of the Private Sector in Development Cooperation: An Overview of Key Policy Processes*. CONCORD, İsveç. <http://www.concord.se/wp-content/uploads/Kartlaggning-privata-sektorn.pdf>, 16.01.2017.
- Esteves, P., da Costa Maia, F., de Abreu, A., Niy, A. ve Assunção, M. (2011). *BRICS, Cooperation for Development and the Busan 4th High Level Forum on Aid Effectiveness*. BRICS Policy Center. <http://bricspolicycenter.org/homolog/uploads/trabalhos/5653/doc/61657713.pdf>, 13.01.2017.
- Farah, A. M.; Ayhan, E. ve Önder, M. (2017). Dış Yardımların Alıcı Ülkelerin Sosyo-Ekonomik Yapısına Etkisi: Etiyopya Örneği, I.Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Öğrenci Kongresi, 12-13 Ekim 2017, Selçuk Üniversitesi İİBF, Konya, <http://www.isersc.org/>
- Fine, P. (2015). *It's Time We Broaden the Definition of Country Ownership*. <https://www.devex.com/news/it-s-time-we-broaden-the-definition-of-country-ownership-86507>, 25.10.2015.
- Fraeters, H. (2011). *Three-Way Learning: The South-South Agenda in Busan*. World Bank Blogs. <http://blogs.worldbank.org/voices/three-way-learning-the-south-south-agenda-in-busan>, 20.03.2016.
- Glennie, J. (2011a). Busan Has Been An Expression of Shifting Geopolitical Realities. *The Guardian*, 02.12.2011. <http://www.theguardian.com/global-development/poverty-matters/2011/dec/02/busan-shifting-geopolitical-realities>, 19.03.2016.
- Glennie, J. (2011b). The OECD Should Give Up Control of the Aid Agenda. *The Guardian*, 29.04.2011. <http://www.theguardian.com/global-development/poverty-matters/2011/apr/29/oecd-control-aid-agenda>, 05.10.2015.

- Greenhill, R. ve Prizzon, A. (2012). *Who Fools the Bill After 2015? What New Trends in Development Finance Mean for the Post-MDGs*. ODI Working Paper 360. <https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/7905.pdf>, 13.01.2017.
- Heiner, J., Klingebiel, S. ve Mahn, T. (2014). *How to Shape Development Cooperation? The Global Partnership and the Development Cooperation Forum*. German Development Institute Briefing Paper 3. https://www.die-gdi.de/uploads/media/BP_3.2014.pdf, 28.01.2017.
- Inter-Parliamentary Union. (2014). *Draft Common Principles for Parliamentary Development*. <http://www.ipu.org/splz-e/principles14/principles.pdf>, 28.01.2017.
- Jones, R. (2013). *CSOs and Their Roles in the Post 2015 Framework*. <https://www.devex.com/news/csos-and-their-role-in-the-post-2015-framework-81300>, 07.11.2015.
- Jones, S. (2014). Global Partnership Gathers in Mexico Amid Faltering Progress and Scepticism. *The Guardian*, 14.04.2014. <http://www.theguardian.com/global-development/2014/apr/14/global-partnership-mexico-scepticism-missing-targets>, 30.11.2015.
- Kharas, H. (2012). *The Global Partnership for Effective Development Cooperation*. Brookings Institution Policy Paper 2012-04. <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/06/06-global-partnership-kharas.pdf>, 23.01.2017.
- Kharas, H. (2014). *Improve Aid Effectiveness*. <http://effectivecooperation.org/2014/04/improve-aid-effectiveness/>, 25.10.2015.
- Kharas, H., Jung, W., Makino, K. (2011). Overview: An Agenda for the Busan High Level Forum on Aid Effectiveness. Kharas, H., Jung, W., Makino, K. (editörler), *Catalysing Development: A New Vision for Aid*. Washington DC: Brookings Institution Press, s.3-40.
- Kindornay, S. ve Morton, B. (2009). *Development Effectiveness: Towards New Understandings*. The North South Institute Issues Brief. <http://www.nsi-ins.ca/wp-content/uploads/2012/10/2009-Development-effectiveness-towards-new-understandings.pdf>, 05.01.2017.
- Klingebiel, S. ve Leiderer, S. (2011). Two-Speed Aid Effectiveness. *The Broker Online*, 06.12.2011. <http://www.thebrokeronline.eu/Blogs/Busan-High-Level-Forum/Two-speed-aid-effectiveness>, 16.03.2016.
- Kondoh, H. (2015). *Convergence of Aid Models in Emerging Donors? Learning Processes, Norms and Identities, and Recipients*. JICA-RI Working Paper No: 106. https://www.jica.go.jp/jica-ri/publication/workingpaper/jrft3q00000026u5-att/JICA-RI_WP_No.106.pdf, 20.01.2017.
- Kuga, M., Aoyagi, K. ve Akiyama, T. (2006). The Private Sector and Development: A Review of the Development Role of Developed Country Private Enterprise. Akiyama, T. ve Sasakoa, Y. (editörler), *In Search of New Approaches to Japanese Development Assistance*. Tokyo: Foundation for Advanced Studies on International Development, s.210-238.
- Kwakkenbos, J. ve Romero, M.J. (2013). Engaging the Private Sector for Development: The Role of Development Finance Institutions, *Private Sector Development: Ein neuer Businessplan für Entwicklung?* Viyana: ÖFSE, s.25-30.
- Leiszen, M., ve Balogh, R., Zazvorkova, M. ve Sutrop, M. (2013). *Development Effectiveness and the Role of Civil Society Organisations*. Trialog Policy Digest No.6. http://www.trialog.or.at/images/doku/policy_digest_development_effectiveness_12_12_2013.pdf, 11.01.2017.
- Martini, J., Mongo, R., Kalambay, H., Fromont, A., Ribesse, N. ve Dujardin, B. (2012). Aid Effectiveness from Rome to Busan: Some Progress But Lacking Bottom-Up Approaches or Behaviour Changes. *Tropical Medicine and International Health*, 17(7), Temmuz 2012, s.931-933.

- Mawdsley, E. (2014). A Post Aid World? Paradigm Shift in Foreign Aid and Development Cooperation at the 2011 Busan High Level Forum. *Geographical Journal*, Mart 2014, s.1-12.
- Nallari, R., Yusuf, S., Griffith, B. ve Bhattacharya, R. (2011). *Frontiers in Development Policy-A Primer on Emerging Issues*. Washington DC: Dünya Bankası.
- Neumayer, E. (2004). Arab-Related Bilateral and Multilateral Sources of Development Finance: Issues, Trends, and the Way Forward. *World Economy*, 27(2), 2004, s.281-300.
- OECD. (2003). *Rome Declaration on Harmonisation*. http://www.who.int/hdp/publications/1b_rome_declaration.pdf, 15.09.2015.
- OECD. (2005). *The Paris Declaration on Aid Effectiveness: Five Principles For Smart Aid*. <http://www.oecd.org/dac/effectiveness/45827300.pdf>, 17.09.2015.
- OECD. (2006). *Development Cooperation Report 2005*, Volume: 7 No: 1. <http://www.oecd.org/development/effectiveness/36364587.pdf>, 11.01.2017.
- OECD. (2008). *The Accra High Level Forum and the Accra Agenda for Action*. <http://www.oecd.org/dac/effectiveness/45827311.pdf>, 22.09.2015.
- OECD. (2011). *Accelerating Progress in Aid Effectiveness: From here to 2011*. <http://www.oecd.org/dac/effectiveness/45536364.pdf>, 17.09.2015.
- OECD. (2014). The changing role of NGOs and civil society in financing sustainable development. *Development Co-operation Report 2014: Mobilising Resources for Sustainable Development*. Paris: OECD Publishing. DOI: <http://dx.doi.org/10.1787/dcr-2014-13-en>
- OECD. (2015). *In It Together: Why Less Inequality Benefits All*. Paris: OECD Publishing.
- Oxfam (2012). *Busan in a nutshell. What next for the Global Partnership for Effective Development Cooperation?* https://www.oxfam.org/sites/www.oxfam.org/files/file_attachments/bn-busan-nutshell-global-partnership-021012-en_5.pdf, 24.09.2015.
- Önder, M. (2006). How Local Conditions Affect the Existence and Capacity of the Nonprofit Sector: A Test of Competing Theories. (Kar Amacı Gütmeyen Sektörün Ortaya Çıkışını ve Kapasitesini Açıklayan Faktörler: Rakip Teorilerin Test Edilmesi, Florida Eyalet Üniversitesi, Doktora tezi).
- Önder, M. (2010). “Kar Amacı Gütmeyen Sektörün Gizli Gücü ve Yerel Ekonomiler” II. Ulusal Yerel Ekonomiler Kongresi, Sivas.
- Önder, M. (2011). “A Preliminary Cross National Test of Competing Theories of Nonprofits: Does Culture Matter?” *The International Review of Public Administration*. 16:1, (71-90).
- Önder, M. (2011). “What Accounts for Changing Public Trust in Government? A Causal Analysis with Structural Equation Model” *Journal of US-China Public Administration*, 8:2, (154-165).
- Önder, M ve Ayhan, E (2017). NGOs and Local Development: The Case of Tunceli (STK’lar ve Yerel Kalkınma: Tunceli Örneği), 4.Uluslararası Bölgesel Kalkınma Konferansı (4.International Regional Development Conference), 21-23 Eylül 2017, Munzur Üniversitesi, Tunceli, <http://www.bolgeselkalkinmakonferansi.org/index.html>
- Önder, M. ve F. Ulaşan (2016). “The Impact of Public Administration on Economic Growth: The Case of South Korea”, *International Journal of Leadership Education and Management Studies*, 1:1, May, (23-43).
- Önder, M; Ayhan, E. ve Ayna, Y E (2017). Siyasal ve Bürokratik Kültürlerin Bölgesel Kalkınma Üzerindeki Etkisi (The Impact of Political and Administrative Cultures on Regional Development), 4.Uluslararası Bölgesel Kalkınma Konferansı (4.International Regional Development Conference), 21-23 Eylül 2017, Munzur Üniversitesi, Tunceli, <http://www.bolgeselkalkinmakonferansi.org/index.html>

- Önder, M. ve Y. E. Ayna (2014). Kamu ve Özel Sektör Yönetimi İçin Yönetim Sözlüğü, (Editör: Mehmet Akif Özer), (Bölüm 5: 191-226).
- Rank, R. (2014). *Why Open Data Matters For Sustainable Development Post-2015*. <http://devcooperation.org/2014/07/24/why-open-data-matters-for-sustainable-development-post-2015/>, 25.10.2015.
- Rouis, M. (2010). *Arab Development Assistance: Four Decades of Cooperation*. MENA Knowledge and Learning Quick Notes Series; No. 28. World Bank, Washington, DC. © World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/10919>.
- Ryder, H. (2013). The Rise of Development Effectiveness. *The Guardian*, 13.03.2013. <http://www.theguardian.com/global-development-professionals-network/2013/mar/13/development-effectiveness-dfid-aid-india>, 03.10.2015.
- Samy, Y. ve Kindornay, S. (tarihsiz). *Will the Global Partnership for Effective Development Cooperation Deliver?* Canadian International Development Platform. <http://cidpnsi.ca/will-the-global-partnership-for-effective-development-co-operation-deliver/>, 04.10.2015.
- Saner, R., ve Yiu, L. (2015). Participation of Civil Society Organisations in the United Nations and in the Aid Effectiveness Discourse and Related Standard-Setting Negotiations. Koral, G. ve Robin, L. (editörler), *Public Policymaking in a Globalized World*. Istanbul: Istanbul Policy Center, s.149-183.
- Shankland, A., ve Constantine, J. (2014). Beyond lip service on mutual learning: The potential of CSO and think-tank partnerships for transforming Rising Powers' contributions to sustainable development. Tomlinson, B. (editör), *Reality of Aid 2014 Report - Rethinking Partnerships in a Post-2015 World: Towards Equitable, Inclusive and Sustainable Development*, Philippines: IBON International, s.105-116.
- Shushan, D. ve Marcoux, C. (2011). The Rise (and Decline?) of Arab Aid: Generosity and Allocation in the Oil Era. *World Development*, 39(11), Kasım 2011, s.1969-1980.
- Sinclair, J. (2013). *The Global Partnership Ready to Broaden Its Mandate*. CIPS Blog. <http://cips.uottawa.ca/is-the-global-partnership-ready-to-broaden-its-mandate/>, 27.10.2015.
- Smith, K. (2011). *United Arab Emirates Statistical Reporting to the OECD Development Assistance Committee*. <http://www.oecd.org/dac/unitedarabemiratesstatisticalreportingtotheoecddevelopmentassistancecommittee.htm>, 20.01.2017.
- Smith, K., Fordelone, T. ve Zimmermann, F. (2010). *Beyond the DAC: the Welcome Role of Other Providers of Development Co-operation*. OECD DCD Issues Brief, Mayıs 2010. <https://www.oecd.org/dac/45361474.pdf>, 02.02.2017.
- Southern Voice on Post-MDG International Development Goals. (2014). *Dialogues on South-South Cooperation in the Context of Global Partnership for Effective Development Cooperation*. Southern Voice Occasional Paper Special Issue: 2. <http://southernvoice.org/wp-content/uploads/2014/11/SV-Special-OP-2-dialogues-on-south-south-cooperation-in-the-context-of-global-partnership-for-effective-development-cooperation.pdf>, 15.01.2017.
- The Parliamentary Network. (tarihsiz). *Busan: Participation in HLF4*. <http://www.parlnet.org/node/192>, 26.11.2015.
- Trocaire. (2011). *Making Aid Effective Means Protecting Civil Society*. http://www.dochas.ie/sites/default/files/Making_aid_effective_means_protecting_civil_society.pdf, 01.01.2017.
- Twessime, F. (2014). *Challenges and Opportunities of Development Aid Actors*. <http://devcooperation.org/2014/10/13/challenges-and-opportunities-of-development-aid-actors/>, 25.10.2015.

- UNDP. (2010). *Parliamentary Engagement with Millenium Development Goals: A Manual for Use in Parliaments*. New York.
- UNDP. (2011). *Fourth High Level Forum on Aid Effectiveness*. http://www.undp.org/content/dam/uspc/docs/OUTCOME_DOCUMENT_-_FINAL_EN.pdf, 24.09.2015.
- Van Hoffen, R. (2011). A Killing Embrace of Diversity. *The Broker Online*, 05.12.2011. <http://www.thebrokeronline.eu/Blogs/Busan-High-Level-Forum/A-killing-embrace-of-diversity>, 20.03.2016.
- Venkatachalam, Lakshmi. Why Partnering with the Private Sector is Key to Inclusive Growth, dev-cooperation, 08.11.2014, <http://devcooperation.org/2014/08/11/why-partnering-with-the-private-sector-is-key-to-inclusive-growth/> (Erişim Tarihi: 25.11.2015).
- Venugopal, R. (2015). Neoliberalism As Concept. *Economy and Society*, 44(2), (165-187).
- Walz, J. ve Ramachandran, V. (2011). *Brave New World: A Literature Review of Emerging Donors and the Changing Nature of Foreign Assistance*. Center for Global Development Working Paper 273. <http://www.cgdev.org/publication/brave-new-world-literature-review-emerging-donors-and-changing-nature-foreign-assistance>, 05.01.2017.
- Yumnam, J. (2014). *Challenges of the Private Sector in Effective Development: A Civil Society Perspective*. <http://devcooperation.org/2014/05/22/challenges-of-the-private-sector-in-development-a-civil-society-perspective/>, 25.11.2015.
- Zimmermann, F. ve Smith, K. (2011). More Actors, More Money, More ideas for International Dev. Cooperation. *Journal of International Development*, 23(5), 722-738.